

Nastava hrvatskoga jezika usmjerena na darovite učenike

Benković, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:301686>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Sanja Benković

Nastava Hrvatskoga jezika usmjerena na darovite učenike

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Sanja Benković

Matični broj: 0303056685

Nastava Hrvatskoga jezika usmjerena na darovite učenike

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Karol Visinko, red. prof.

Predmet: Metodika jezičnog i književnog odgoja i obrazovanja

Rijeka, 3. rujna 2021.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Nastava Hrvatskog jezika usmjerena na darovite učenike* izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. red. prof. Karol Visinko.

U radu sam primijenila metodologiju znanstveno-istraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke i teorije koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Sanja Benković

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. DAROVITOST I INTELIGENCIJA	3
3. TKO SU DAROVITI UČENICI ?	7
4. IDENTIFIKACIJA DAROVITIH UČENIKA	10
5. KREATIVNOST	17
6. POTEŠKOĆE U UČENJU I OBRAZOVANJU DAROVITIH UČENIKA	18
6.1. ADD/ADHD ILI DAROVITOST ?	19
6.2. AUTIZAM KOD DAROVITE DJECE.....	22
7. MITOVI I STVARNOST O DAROVITIM UČENICIMA	24
8. PRISTUPI POUČAVANJA DAROVITIH UČENIKA.....	27
9.NASTAVNI PREDMET <i>HRVATSKI JEZIK</i>	32
9.1. OPIS NASTAVNOG PREDMETA <i>HRVATSKI JEZIK</i>	32
9.2. CILJEVI I ZADAĆE PREDMETA <i>HRVATSKI JEZIK</i>	34
9.3. ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM ZA DAROVITE	36
10. PRILAGOĐENOST UDŽBENIKA RADU S DAROVITOM DJECOM.....	38
10.1. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU <i>KNJIŽEVNOST I STVARALAŠTVO</i> U OSNOVNOŠKOLSKIM ČITANKAMA	41
10.2. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU <i>KULTURA I MEDIJI</i> U OSNOVNOŠKOLSKIM ČITANKAMA	48
10.3. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU <i>JEZIKA I KOMUNIKACIJE</i> U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA.....	52
10.4. ZAKLJUČAK O ANALIZI ČITANKI I UDŽBENIKA.....	58
11. IDEJE ZA UNAPRJEĐENJE NASTAVE DAROVITIH UČENIKA	62
11.1. STVARANJE PRIJATELJSKE OKOLINE.....	62
11.2. CJELOGODIŠNJI ŠKOLSKI PROJEKT.....	64
11.3. DODATNE AKTIVNOSTI VEZANE UZ NASTAVU HRVATSKOGA JEZIKA .	68
12. ZAKLJUČAK	70
13. LITERATURA.....	72
14. SAŽETAK	76
SUMMARY	77
15. PRILOZI.....	78

„Moja metoda pristupa je drukčija. Ja ne žurim u praksu. Kada dobijem novu ideju, počinjem je razvijati u svojoj mašti i pravim poboljšanja i pokrećem uređaj u svojim mislima. Kada otiđem tako daleko da utjelovim sve što je u mom izumu, sva moguća poboljšanja kojih se mogu sjetiti, a da ne vidim niti jednu pogrešku onda završim konkretan proizvod mog uma.“

- Nikola Tesla -

1. UVOD

Pojam darovitosti dugi niz godina zaokuplja psihologe, a njegovom razumijevanju svatko pristupa različito. Od teorija da je darovitost posjedovanje i korištenje neuvježbanih i spontano izraženih prirodnih sposobnosti (potencijala, dara) u gotovo svim područjima, do toga da je riječ o ekvivalentu za talentiranost kao prirodnu sposobnost ili vještine u jednom polju ljudske djelatnosti. (Mlinarević, Zrlić 2021: 17)

Osim što smo fascinirani kada vidimo da neko dijete napreduje brže od ostalih svojih vršnjaka, moramo znati kako tom djetetu pristupiti. Dijete nije robot da rješava razne zadatke koji se stavljaju pred njega, njemu treba znati pristupiti i nositi se s njegovom znatizjeljnošću i iznimnom osobnošću koja ga krasi. Takvo dijete ne možemo gledati samo zbog njegove darovitosti već mu moramo pružiti dodatno razumijevanje i pažnju, a posebno strpljenje kako bi ono izašlo na pravi put i ostvarilo svoj puni potencijal. Poznato nam je da mozak predstavlja iznimno moćan organ, a darovito dijete kao vlasnik takvog *izvora moći* predstavlja za čovjeka, koji mu ne zna pristupiti, nuklearno oružje u pogrešnim rukama. Iako je usporedba pomalo gruba, zapravo je vrlo realistična te ćemo ovim radom prikazati teorijske pristupe kao i njihovu primjenu u školama, ali i u odgoju općenito. Isto tako prikazat ćemo i negativne aspekte koji mogu nastati ako se nadarenim djetetom ne bavi dovoljno. Iskusni roditelji i učitelji djeci mogu pristupati instinktivno, no moramo imati na umu da je svako dijete drukčije te bi teorijsko znanje bilo od iznimne važnosti kada govorimo o radu s djecom, a posebno onom nadarenom. Takva saznanja zapisana u raznim stručnim knjigama, koje će služiti kao temelj ovoga rada, no one služe kao orijentir kojim se odrasli koriste u radu i odgoju darovitih pojedinaca. Ovaj je rad upravo zbog toga posvećen roditeljima, skrbnicima, učiteljima i naravno djeci, o kojoj je glavna riječ, a koja se ističu svojim sposobnostima i vještinama. Riječ je o darovitoj djeci, onoj koja često, no ne nužno, ispituju granice tolerancije svojih nadležnih i

na taj način uče o svijetu u kojem žive, a samostalno otkrivaju više nego što možemo zamisliti.

Kao posljednji rad u fakultetskom obrazovanju odlučila sam se osvrnuti na djecu koja svojom znatiželjom probijaju barijere običnosti i pristupaju učenju na jedan posve drukčiji način. Ono što me ponukalo i dalo inspiraciju za bavljenje upravo ovom temom jest ljubav prema učiteljskom zvanju i želja za vlastitim ostvarenjem u tom pozivu kao i želja za isticanjem manjine u odgojno-obrazovnom sustavu. Ta manjina, do sad možda poznatija pod nazivom *učenici s posebnim potrebama*, najčešće u kontekstu poteškoća, no u tu kategoriju dakako ulaze i daroviti učenici koji također zahtijevaju više pažnje i posvećenosti pa tako i određene posebne potrebe u skladu sa svojim mogućnostima. Pitanje darovitosti i prilagodbe u odgojno-obrazovnom sustavu jedno je od glavnih pitanja u ovome radu, a do odgovora ćemo doći istraživanjem i usporedbom materijala, odnosno udžbenika, koji su namijenjeni osnovnoškolskoj uporabi. Stoga se ovaj rad sastoji od dva dijela, prvi dio baziran je na teorijskom pristupu u kojem ćemo najviše saznati o darovitosti i darovitim pojedincima. Drugim dijelom rada usmjerit ćemo se na istraživanje materijala, odnosno udžbenika koji su namijenjeni osnovnoškolskom obrazovanju te ćemo vidjeti koliki je postotak namijenjen za učenike s većim sposobnostima.

Također, inspiracija za bavljenje ovom temom bio je i izborni kolegij diplomskoga studija *Psihologija darovitih učenika* na kojem sam potvrdila vlastite misli o darovitim učenicima, ali i saznala mnoštvo novih informacija i saznanja koje ovim radom želim prilagoditi predmetu Hrvatskoga jezika i produbiti same činjenice o kojima sam imala prilike učiti na jednome radu.

2. DAROVITOST I INTELIGENCIJA

Pojmovi darovitost i inteligencija vrlo su poželjni epiteti pri opisu pojedine osobe, a često se koriste u spontanim razgovorima bez previše saznanja o njima ili čak bez pokrića. No, kada nekoga nazivamo inteligentnim tada na umu imamo određene kvalitete pojedinca kao vještine i sposobnosti kojima taj pojedinac raspolaže. Darovitost je pojam koji ima dugu povijest, a o njoj se govori stoljećima. Platon je bio jedan od prvih koji je prepoznao i identificirao darovitu djecu: „Prilikom dolaska na svijet svatko ima predispozicije za nešto... činjenica kako su ljudi po prirodi određeni da bolje rade neke poslove.“ (Kina 7. st.) Razvojni put darovitosti nastavio se mijenjati tijekom dugog niza godina, različiti psiholozi predstavljali su teorije i spoznaje o darovitosti i inteligenciji. Neki su od njih razlikovali te pojmove, dok su drugi izjednačavali darovitost i inteligenciju.

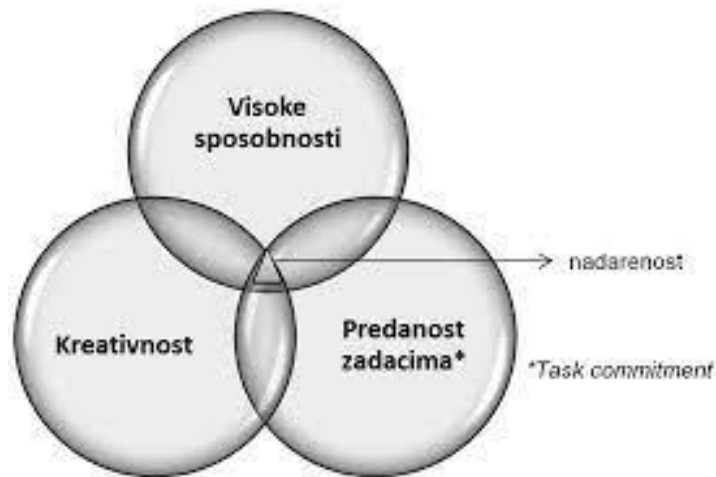
Poznati američki psiholog Howard Gardner osamdesetih je godina dvadesetog stoljeća došao do otkrića u kojem predstavlja teoriju o višestrukoj inteligenciji, odnosno Gardner smatra da se intelektualni potencijali, u što spada i darovitost, manifestiraju putem 7 različitih područja: verbalno-lingvistička, logičko-matematička, vizualno-spacijalna, glazbeno-ritmička, tjelesno-kinestetička, interpersonalna i intrapersonalna. (Mlinarević, Zrlić 2021: 22) Kasnije u novoj verziji Gardner uvodi i osmu, naturalističku ili prirodnu inteligenciju, a uz nju i devetu, spiritualnu ili egzistencijalističku inteligenciju. Svojim je teorijama Gardner utabao put za nova istraživanja i pogled na pojmove darovitosti i inteligencije. Također, Gardner se ističe svojom teorijom o darovitosti i inteligenciji jer dotadašnji modeli za testiranje inteligencije pokrivaju uglavnom verbalno-lingvističku i logičko-matematičku inteligenciju. Ono što Gardner zapravo postiže jest shvaćanje da svaka osoba može imati jedinstvenu kombinaciju različitih ili svih vrsta inteligencije koje su kod pojedinca izražene različitim intenzitetom. Dakle, da bi osoba bila darovita,

morala bi pokazati izvrsnost u jednom ili nekoliko od sedam, odnosno u novoj verziji devet navedenih područja. Konkretno u ovome radu, bavimo se nastavnom *Hrvatskoga jezika*, stoga glavni fokus stavljamo na verbalno-lingvističku inteligenciju koju je nužno posjedovati kako bi se dijete istaknulo od svojih vršnjaka i pokazalo darovitost u području navedenog predmeta, kao i bilo kojeg drugog jezičnog predmeta.

Druga teorija o darovitosti i inteligenciji jest ona Sternbergova. On je razmatrao unutarnje i vanjske aspekte inteligencije i prema tome razlikovao je tri tipa inteligencije: *komponencijalnu*, *iskustvenu* i *kontekstualnu*; takvu teoriju nazivamo trojnom teorijom inteligencije. Kao i kod Gardnera, postoji kasnija verzija trojne teorije koju Sternberg razrađuje. Trojnost se prema njemu više ne odnosi smo na tzv. lica inteligencije nego i na tipove intelektualnih sposobnosti, stoga Sternberg razlikuje: *(memorijsko) analitičke*, *kreativne (sintetičke)* ili *praktične (kontekstualne) sposobnosti*. Kasnija teorija počiva na istim komponentama obrade informacija, no spoznaja o različitim sposobnostima omogućuje primjenu tih sposobnosti u različitim situacijama i pri izvršavanju različitih zadataka na različitim razinama poznavanja. Da bi zaokružio priču o novoj i staroj verziji trojne teorije, Sternberg navodi i *uspješnu inteligenciju* koju definira kao sposobnost da osoba postigne uspjeh u životu koji je u skladu s trojnom inteligencijom koju posjeduje i u okviru sociokulturnog konteksta. Sternbergova teorija i trojnoj inteligenciji koristi konceptualizaciji fenomena darovitosti. Budući da je riječ o trojnoj inteligenciji sugerira se, kao i kod Gardnera, da možemo očekivati ispreplitanje različitih inteligencija, no u ovoj je teoriji maksimalno funkcioniranje sve tri inteligencije prava rijetkost, te se ona može pronaći samo kod genijalnih stvaralaca. Kod Sternberga veću ulogu ima metakognicija, odnosno svijest o vlastitim mentalnim procesima jer on smatra kako inteligentna osoba ima sposobnost pronaći savršenu ravnotežu različitih mentalnih sposobnosti prilikom rješavanja problema. (Mlinarević, Zrlić 2021: 23) Prema tome, darovitost možemo smatrati vrjednijom od samog kvocijenta

inteligencije, ona se sastoji od kognitivnih i nekognitivnih činitelja, okolina ima važnu ulogu pri realizaciji darovitosti, darovitost nije jedinstven konstrukt – postoji više različitih vrsta darovitosti i načini identifikacije darovitih trebaju operacionalizirati i provjeravati teorije, a svaki od nabrojanih pristupa ima vlastito znanstveno utemeljenje i implikacije za rad s darovitimima. (Vlahović-Štetić 2008: 14)

Kao treću teoriju o darovitosti, u ovome radu predstaviti ćemo onu američkog psihologa Josepha Renzullia. Autor navodi: „darovitost je stanje koje se kod nekih ljudi može razviti ukoliko dođe do odgovarajuće interakcije između osobe, njene sredine i određenog područja ljudske djelatnosti.“ (Mlinarević, Zrlić 2021: 40 prema: Renzulli 2005) Kod Renzullia promatramo trodimenzionalnu teoriju darovitosti kod koje je odgoj povezan s postignućem. No prije toga valja istaknuti kako autor razlikuje dvije ključne vrste darovitosti; prva je *školska darovitost* i odnosi se na lakoću ovladavanja nastavnim sadržajem i najčešće se identificira testiranjem što joj pridaje naziv i *testna darovitost*. Druga vrsta darovitosti je *kreativno-produktivna darovitost*, a nju obilježava inventivnost, originalnost i kreativnost koju pojedinac posjeduje. Upravo u ovoj drugoj, kreativno-produktivnoj vrsti darovitosti uviđamo navedeni trodimenzionalni, odnosno troprstenasti model darovitosti. Prvi od tri elementa u njemu jest *visoka opća sposobnost*, a ona obuhvaća opću inteligenciju što vodi do postizanja uspjeha u različitim spektrima ljudskih djelatnosti. Sljedeći element je *predanost određenom zadatku*, njega možemo povezati s intrinzičnom/ekstrinzičnom motivacijom. Drugim riječima glavno obilježje ovog elementa jest zadovoljstvo prilikom rješavanja zadatka, problema ili aktivnosti s kojom se osoba susreće. Posljednji i treći element u teoriji jest *kreativnost*, te se ona odnosi na sposobnost osobe da bude kreator novih, originalnih i unikatnih ideja. (Mlinarević, Zrlić 2021: 40, 41 prema: Renzulli 2005)

Shema 1. Troprstenasti model razvoja darovitosti (Koren, 2012: 346 prema: Renzulli 1978)

Iz shematskog prikaza možemo vidjeti kako je riječ o „*tri prstena* u stalnoj interakciji s okolinskim čimbenicima.“ (Mlinarević, Zrlić 2021: 43) Proučavanjem vlastite teorije Renzulli dolazi do novih spoznaja, te svoju teoriju proširuje na „šest kognitivnih čimbenika koji pospješuju kognitivno funkcioniranje osobe i usmjeravaju je da svoj potencijal za darovitost preusmjeri i u socijalno konstruktivnu akciju.“ (Mlinarević, Zrlić 2021: 43) „Kognitivni čimbenici prema Renzulliju (2005): optimizam, hrabrost, zaljubljenost u problem ili disciplinu, osjetljivost na ljudske potrebe, psihička/mentalna energija i vizija.“ (Mlinarević, Zrlić 2021: 43)

Iz predstavljenih teorija o darovitosti psihologa Gardnera, Sternberga i Renzullia možemo zaključiti kako svaki od njih na sebi svojstven način doživljava darovitost različitim aspektima, no ono u čemu se slažu je utjecaj okoline na darovito dijete u kojoj ono odrasta i koja može na njega imati pozitivne ili negativne učinke ovisno o tome koliko je ta okolina poticajna.

3. TKO SU DAROVITI UČENICI ?

Djeca su čudo sama po sebi zbog svojih urođenih sposobnosti brzog i spontanog učenja. Često ih se uspoređuje sa „spužvama“ upravo zbog sposobnosti upijanja vještina i znanja iz svoje okoline uz pomoć osjetila vida i sluha. Proučavanjem odraslih jedinki djeca uče kako nešto napraviti na pravilan način te se nakon promatranja i sama ohrabruju ponoviti određenu radnju ili aktivnost. Prosječno dijete takvo što čini brzo i sve promjene kao i napredak možemo vidjeti iz mjeseca u mjesec kako dijete raste. Zbog iznimno brzog razvoja male djece važno je naučiti kako prepoznati pojedince za koje ćemo reći da su nadareni. Roditelji djeteta ponekad mogu pogrešno procijeniti svoje dijete te ga smatrati darovitim i uključivati ga u programe koje dijete neće moći pratiti s lakoćom što može biti vrlo obeshrabrujuće i nepoticažno za daljnji razvoj tog djeteta, a isto tako roditeljima mogu promaknuti znakovi kojima njihovo dijete pokazuje da je naprednije od svojih vršnjaka što također dijete dovodi u nepovoljnu situaciju jer ono postaje zakinuto na jednoj od razina razvitka u odrastanju. Darovita su djeca najčešće ona koja u ranoj predškolskoj dobi pa nadalje pokazuju naprednost u jednoj ili više različitih aktivnosti. Najčešće za takvu djecu kažemo da ona *prije* većine obavljaju zadatak, mogu *više* od vršnjaka, rješavaju zadatke *brže* ili *uspješnije* i obavljaju nešto *bolje* ili *drukčije* od ostale djece. (Cvetković-Lay 2008: 14) Dakle, znakovi o kojima smo upravo govorili autorica Mira Čudina-Obradović svrstava u tri kategorije prema uzrastu; predškolski i početni školski uzrast, osnovnoškolski uzrast i adolescencija. Znakovi koje autorica Čudina-Obradović uočava kod djece predškolske i početne školske dobi su izražena znatiželja popraćena mnogobrojnim pitanjima, lakoća izražavanja i bogat rječnik koji nadmašuje vršnjake, razumijevanje i lakoća rada s brojevima, rano čitanje koje je često samouko, izvrsno pamćenje i dobra memorija za melodije i složenije upute. Autorica također navodi i znakove za vanjsko ponašanje djeteta osnovnoškolskog uzrasta, a oni se odnose na

mogućnost brzog učenja, bogat i složen rječnik, širok spektar znanja, sposobnost samostalnog učenja iz različitih izvora i intenzivno čitanje ozbiljnih tekstova. U adolescenciji, kada su učenici vidno fizički i psihički razvijeni, autorica kao vanjsko ponašanje za određivanje darovitosti navodi veliko opće znanje te veliku bazu znanja iz specifične kategorije interesa, veliku količinu samostalnog učenja iz knjiga i promatranja, bunt i odbojnost prema direktnom poučavanju i veliku potrebu za mentorstvom. (Čudina-Obradović 1990: 93,95) Darovita se djeca svojim ozbiljnijim pristupom učenju, te kvalitetnijim pitanjima kao i odgovorima na postavljena pitanja ističu od grupe vršnjaka. Osim mogućeg iskazivanja buntovnosti u adolescentskim godinama autorica je uočila i određene negativne aspekte koji su povezani s nadarenim pojedincima. Osim vrlina, autorica ističe i mane koje mogu uzrokovati poteškoće prilikom učenja i uklapanja darovite djece u zajednicu. Neki od negativnih aspekata usmjerenih na darovite pojedince koje autorica Čudina-Obradović navodi u knjizi *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje* su također podijeljeni prema uzrastu. Darovita djeca mlađe dobi u koju spadaju predškolci i početni školarci mogu pokazivati razliku između motorne i intelektualne razvijenosti što djeluje frustrirajuće za dijete i okolinu, moguća je i dosada koja proizlazi iz manjka kreativnih aktivnosti u vrtiću i školi što može manifestirati različite oblike nediscipline kao reakciju na dosadu ili kao posljedicu velike znatiželje djeteta. Negativni aspekti obilježja nadarenosti kod starijih osnovnoškolaca prate njihovu dob i odnose se na razvijanje rivalstva i kompetitivnosti što dovodi do osjećaja suparništva, takvo što za sobom povlači posljedicu socijalne izoliranosti koja može biti zbog neprihvaćenosti ostalih vršnjaka ili pak odbacivanja ostalih vršnjaka od darovitog pojedinca. Moguće je da učenik postane lijen i pokazuje otpor prema rutinskom radu ili prema učenju novih činjenica koje nisu u okviru učenikovih interesa. Često daroviti učenici osnovnoškolskog uzrasta počinju razvijati i perfekcionizam kao posljedicu konstantne uspješnosti. Nadalje, kod adolescenata ljestvica negativnih aspekata darovitosti postaje još kompleksnija. U tom se životnom periodu učenici mogu

dovesti do konflikta životnih ciljeva ili konflikta nezavisnosti i pripadanja. Mogući su sukobi s okolinom zbog tendencije podređivanja okoline svojim ciljevima. Česti su i sukobi sa školom (nastavnicima), prijateljima i obitelji zbog manjka osjećaja prihvaćenosti i razumijevanja, a istovremeno potrebom za prihvaćanjem i pažnjom što dovodi do izoliranosti i povučivosti, a postoji mogućnosti i agresivnog iskazivanja nezadovoljstva. (Čudina-Obradović 1990: 97) Kao što vidimo iz priloženog postoje mnogi okidači koji vrlo brzo iz pozitivnog statusa darovitog djeteta mogu prijeći u jednu od vrsta problematičnog ponašanja koji se vezuju uz darovite učenike. Kako bi se spriječio niz problema koji potencijalno mogu darovitim učenicima otežati uklapanje i razvoj u okolinu autorica Čudina-Obradović (1990 prema Torrance 1980: 94) rabi podsjetnik za roditelje i nastavnike s prikazanim osobinama darovite djece predškolskog i početnog školskog uzrasta kojima odrasli mogu na vrijeme uočiti i nadgledati djecu za koju primjećuju da imaju jednu ili nekoliko sljedećih osobina:

- 1. Ima neobično razvijen rječnik za svoj uzrast.*
- 2. Ima veliko skladište informacija o različitim sadržajima.*
- 3. Brzo uočava vezu uzrok – posljedica.*
- 4. Ima oštro i živo zapažanje; obično „vidi više“ i „prima više“ iz filma, priče i sl.*
- 5. Mnogo samostalno čita.*
- 6. Često je jako koncentrirano i duboko zainteresirano za neki sadržaj.*
- 7. Nastoji postići „savršenstvo“ u onom što radi; često je samokritično.*
- 8. Zainteresirano je za mnoge probleme odraslih: religija, politika i sl.*
- 9. Voli organizirati i uspostaviti red i poredak.*
- 10. Pokazuje veliku znatiželju za mnoge stvari.*
- 11. Pokazuje osjećaj humora: vidi smiješno u situacijama koje drugima nisu smiješne.*
- 12. Lako se prilagođuje na nove situacije.*

Također, podsjetnik za roditelje i nastavnike autorice Čudine-Obradović služi i kao jedno od sredstava identifikacije darovitih o čemu ćemo detaljnije govoriti u sljedećem poglavlju.

4. IDENTIFIKACIJA DAROVITIH UČENIKA

Prethodno je poglavlje posvećeno predstavljanju darovitih učenika, a zaključili smo da je od velike važnosti pravovremena identifikacija darovitosti jer u suprotnome može doći do komplikacija koje znatno utječu na daljnji razvoj i odrastanje djeteta. Mira Čudina-Obradović u knjizi *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje* ističe kako se razvojni model i spoznaja o razvijanju darovitosti izražavaju sustavnom i intenzivnom brigom okoline. Osiguravanje uvjeta i uočavanje znakova samo je početak razvijanja darovitosti. Naveli smo da okolina igra važnu ulogu prilikom odrastanja sposobnije djece, autorica Čudina-Obradović razlikuje nekoliko stupnjeva angažiranosti okoline koji imaju različite utjecaje na daljnji razvoj darovite djece.

1. *Opažanje znakova nadarenosti* započinje u ranoj dobi, već s prvom godinom života, a potiču ih roditelji. Promatrajući svoju djecu roditelji mogu uočiti aktivnost i živahnost prilikom reagiranja na podražaje kojima animiramo dijete te na taj način primijetiti da se njihovo dijete ističe od druge djece po načinu reagiranja.

2. *Prepoznavanje znakova nadarenosti* dolazi nakon što su roditelji opazili da njihovo dijete intenzivnije reagira na određene karakteristike okoline (boja, zvuk, oblik...). U tom slučaju roditelji bi djetetu trebali zadavati zadatke koji postepeno postaju teži kako od malih nogu ne bi razvili frustracije koje će kasnije dijete činiti ljutitim i nervoznim zbog nemogućnosti postizanja cilja, a na kraju dijete može razviti ozbiljne psihičke poremećaje u kojima će sebe gledati kao nedovoljno dobro za ovaj svijet.

3. *Identifikacija* je stručno utvrđivanje jesu li neki znakovi darovitosti opaženi i prepoznati te hoće li dijete s većim sposobnostima biti u drukčijem, prilagođenom programu razvoja ili će takav program biti neprimjeren za sposobnosti djeteta u smislu nametanja djetetu i nesklada s njegovom motivacijom.

4. *Označavanje ili etiketiranje* je posljednji stupanj u angažiranosti okoline prilikom identifikacije. Dakle, ono dolazi nakon same identifikacije pojedinca svrstava u određenu kategoriju stereotipnih karakteristika što može, ali ne mora ostaviti posljedice po razvoj pojedinca koji nosi etiketu darovita djeteta.

Još je jedno pitanje koje postavlja autorica Čudina-Obradović a povezano je s odgovarajućim vremenskim periodom prigodnim za početak identifikacije djeteta. Kada je prerano, a kada prekasno započeti s razvijanjem nadarenosti? Kao najpogodnije vrijeme smatraju se prve tri godine djetetova života u kojima dijete razvija specifične senzorne sposobnosti i emocionalni potporni sustav. (Čudina-Obradović 1990: 90, 91) Prema ovome mogli bismo zaključiti da je rana identifikacija iznimno važna i korisna za daljnji razvoj i obrazovanje djeteta.

Autor David George u knjizi *Obrazovanje darovitih: kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike* kategorizira tri glavna načina identifikacije darovitih učenika: primjena skala i lista za provjeru, primjena različitih vrsta standardiziranih testova i nastavnikova pr(ocjena). (George 2005: 19) Prve na popisu su liste za provjeru i skale procjene koje roditelji rješavaju već u vrlo ranoj dobi djeteta kada počnu primjećivati da njihovo dijete pokazuje neke od znakova naprednosti. Dobra podloga prvih učitelja s kojima se dijete susreće u životu, a to su roditelji, iznimno je važna jer je dokazano kako se ljudski mozak do pete godine života razvije 90 posto. Takvu podlogu osim roditelja pružaju i odgojitelji u ustanovama predškolskog odgoja gdje promatraju djecu, rade s njima individualno ili u grupama te nastoje odgonetnuti koje bi bile odgovarajuće aktivnosti i vrsta zabave prema karakteristikama pojedinog djeteta. Kasnije se u obrazovnom sustavu koriste liste i skale za procjenu važne nastavnicima jer pomoću njih imaju uvid u osobine i sposobnosti djeteta te prema

njima mogu nadograđivati na temelje koje dijete posjeduje. Isto tako služe kao upozorenje nastavnika kako su neka djeca krivo procijenjena i zahtijeva od njih traženje znakova koji otkrivaju darovitost. (George 2003: 21)

Djetetovo ime: Marija Jones Spol: ž Dob 9 godina, 3mjeseca Datum rođenja: 3. travnja 1993.					
Obilježje	Jako loše	Slabo	Prosječno	Dobro	Izuzetno
Uporaba jezika					X
Sposobnost zaključivanja					X
Brzina mišljenja					X
Maštovitost				X	
Pamćenje					X
Zamjećivanje				X	
Koncentracija					
Indirektna pitanja					
Davanje originalnih prijedloga				X	
Rješavanje problema					X
Opseg čitanja					X
Rutinski rad	X				

Prikaz 2.3.
Općenita lista za provjeru obilježja i ponašanja.

Slika 1.

U slikovnom prikazu tablice sa slike 1. možemo vidjeti jednu od općenitih lista za provjeru kojima se služe roditelji i nastavnici prilikom utvrđivanja znakova darovitosti. Naravno, ovaj tip liste nije savršeno mjerilo darovitosti, ali se koristi na djeci mlađe dobi te ako dijete pokaže prisutnost većeg broja navedenih oblika ponašanja tada je dobro nastaviti istraživati i ispitivati

sposobnosti djeteta. Ponekad sposobnosti djeteta nisu odmah izražene te je potrebno detaljnije istražiti predmet djetetovih interesa i na temelju toga procijeniti dijete pomoću lista za provjeru po predmetima, npr. matematičkih sposobnosti, prirodoslovlja, kreativnosti, umjetničkih sposobnosti i slično. Ono što predstavlja opasnost i nepreciznost prilikom utvrđivanja darovitosti uz pomoć lista za procjenu jest subjektivnost osobe koja procjenjuje. (George 2003: 23, 24, 25)

OBILJEŽJA KREATIVNOSTI	Broj bodova
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ima mnogo ideja ili rješenja za probleme i pitanja; često nudi neobična rješenja, jedinstvene i pametne odgovore. 2. Nije zakočen u izražavanju mišljenja; ponekad je radikaln i vatre u neslaganju; ustrajan je; izlaže se velikim rizicima, avanturist i špekulant. 3. Pokazuje istančan smisao za humor i vidi smiješno u situacijama koje se drugima ne moraju činiti smiješnima. 4. Osjetljiv je na ljepotu; poklanja pažnju estetskim obilježjima stvari. 	
<p style="text-align: center;">OBILJEŽJA UČENJA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Raspolaze velikim brojem informacija o različitim temama. 2. Brzo usvaja i prisjeća se činjeničnih podataka. 3. Nastoji razumjeti zamršeno gradivo razlažući ga u odgovarajuće dijelove; sam zaključuje; vidi logične i smislene odgovore. 4. Dobro zapaža i budno prati; ima neuobičajeno razvijen rječnik kojim se smisljeno služi. 	
<p style="text-align: center;">OBILJEŽJA VODSTVA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sudjeluje u većini društvenih aktivnostih vezanih za školu i možete biti sigurni da će biti tamo gdje su svi drugi. 2. Dobro se nosi s odgovornošću; na njega možete računati da će učiniti ono što je obećao i to obično dobro napravi. 3. Ima samopouzdanja u ophođenju s djecom svoje dobi kao i s odraslima; nije mu neugodno kad ga zamole da razredu pokaže što je napravio. 4. Čini se da ga drugi učenici vole. 5. Zna se dobro izražavati; vrlo je rječit i obično ga dobro razumiju. 	
<p style="text-align: center;">OBILJEŽJA MOTIVIRANOSTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Potrebno mu je malo vanjske motivacije da dovrši posao koji mu se na početku svidio. 2. Rutinski zadaci su mu obično dosadni. 3. Potpuno ga zaokupljaju određene teme i problemi; ustrajan je u dovršavanju neke zadaće. 4. Zanimaju ga mnogi problemi odraslih, kao što su vjera, politika, svjetski problemi – više nego što je to uobičajeno za njegovu dob. 	
<p>Prikaz 2.7.</p> <p>Primjeri iz Renzullijeve mjerne skale (preneseno uz dopuštenje).</p>	

Slika 2.

Dakle, liste za procjenu jesu jedan od načina na koji možemo otkriti određena ponašanja pojedinog djeteta, no mjerne skale autor D. George smatra

pouzdanijima od subjektivnih lista. Primjer jedne od poznatih skala za procjenu sastavili su Renzulli i Harmann (1971), a instrument je sastavljen od 35 pitanja namijenjen nastavnicima. Dakle, autori skale od nastavnika traže da učenike ocijene za svako pitanje služeći se pritom smjernicama i sljedećim načinom bodovanja: 1 – ukoliko ste rijetko ili niste nikada primijetili ovakvo ponašanje, 2 – ukoliko povremeno primjećujete takvo ponašanje, 3 – ukoliko je takvo ponašanje prisutno u značajnoj mjeri, 4 – ukoliko takvo ponašanje primjećujete gotovo stalno. Kao što vidimo na slici 2. postavljena pitanja nisu savršeno precizna te autori isto tako nisu u dovoljnoj mjeri objasniti što znači „povremeno“, a što „u značajnoj mjeri“, stoga može doći do nepreciznih i ponovno subjektivnih procjena od nastavnika zbog koncipiranosti pitanja koja nisu toliko usmjerena na darovitost koliko na uspješnost u savladavanju gradiva. Jasno je da ovakvim skalama i listama prvotno pristupaju djeca više inteligencije, no to ne znači uvijek da su ona darovita. (George 2003: 29)

Prema D. Georgeu posljednju vrstu procjene darovitosti čine testovi koji se provode u obrazovnim ustanovama, a vrše ih nastavnici. Tim se instrumentima nastavnici služe prilikom identifikacije talentiranih pojedinaca, a mjere se znanja, umijeća i sposobnosti pojedinaca. Testovima se koriste nastavnici diljem svijeta, a rezultati testova točno identificiraju 96 posto učenika svrstanih među darovite. Istovremeno je iznenađujuća činjenica o točnosti prilikom identifikacije s obzirom na prethodna dva načina testiranja koja su pod velikim utjecajem subjektivnosti, no možemo razumjeti točnost testova zbog visoko inteligentnih pojedinaca koji su pristupili takvim testovima inteligencije. Također, testovi nisu sastavljeni kako bi djeca ili učenici brzo i lako odgovorili na svako pitanje, iako je to slučaj kod one sposobnije djece. Testovi su namijenjeni kako bi nastavnicima bili pokazatelj koliko je prosječne djece prema dobivenim rezultatima za njihovu dob, a koliko one nadprosječne te postoji li netko u razrednom odjeljenju da je iznenadio rješavanjem testa. Na što moramo paziti

prilikom testiranja učenika jest osjećaj ugone i smanjenje stresa zbog krajnjih rezultata i moramo pokušati ostvariti maksimalnu motiviranost svih učenika koji pristupaju testu kako bismo vidjeli njihov stvarni rezultat. Do sada je osmišljeno mnogo testova kojima se mjeri inteligencija, a koji se u ovom slučaju povezuju s darovitim pojedincima. Primjeri takvih testa koje je objavio NFER-Nelson (National Foundation For Educational Research) nalazi se u knjizi D. Georgea koji možemo vidjeti na slici broj 3. (George 2003: 32)

Naziv	Vrsta	Raspon dobi
Test kognitivnih sposobnosti CAT*	Verbalno, neverbalno i kvantitativno zaključivanje	8 – 15
Serijski testovi verbalnog zaključivanja NFER-Nelson	Verbalno zaključivanje	8 – 13
Serijski testovi neverbalnog zaključivanja NFER-Nelson	Neverbalno zaključivanje	5 – odrasla dob
Serijski testovi AH*	Neverbalne, verbalne, numeričke, perceptivne sposobnosti	5 – odrasla dob
Ravenove progresivne matrice i vokabularne skale	Verbalno i neverbalno zaključivanje	5 – odrasla dob
Serijski testovi za primanje u poseban program NFER-Nelson	Verbalno i neverbalno zaključivanje, engleski i matematika	11+
Banka pitanja NFER-Nelson	Verbalno i neverbalno zaključivanje, engleski i matematika	11+
Test temeljnih vještina Richmond (drugo izdanje)	Rječnik, jezik, vještine učenja, matematika	8 – 14
Britanska skala vokabulara u slikama (BPVS)	Rječnik	2,5 – odrasla dob

*Vjerojatno najbolji za tu djecu

Prikaz 2.8.
Testovi primjereni za identifikaciju sposobne djece (NFER-Nelson).

Slika 3.

Još je jedna stavka vrlo važna prilikom identifikacije darovitih učenika. Nakon što smo se upoznali sa skalama i listama, testovima i općim procjenama

nastavnika koji dalje vrše istraživanja sposobnosti učenika koje smatraju darovitima važno je znati na koga usmjeriti test. Naime, razlikujemo dva tipa uspješne djece i učenika koji se ističu u grupi vršnjaka. Djeca, odnosno učenici koji su bistri i oni koji su daroviti. Pročitavši ova dva pojma mogli bismo se prevariti i reći da je riječ o sinonimima, no nije tako. Itekako je potrebno razlikovati darovitu i bistru djecu. Autorice Mlinarević i Zrilić objašnjavaju glavnu razliku u karakteristikama koje su izražene kod bistre i darovite djece, a nadopunit ćemo ih autorom D. Georgeom (George 2003: 27) koji je također primijetio razliku između ova dva tipa uspješne djece.

Bistra djeca	Darovita djeca
1. Zainteresirana su za novo gradivo.	1. Izrazito su znatiželjna.
2. Često ugađaju učiteljima.	2. Postavljaju pitanja na koja čak ni nastavnici ponekad nemaju odgovor.
3. Lakše i ugodnije ih je poučavati.	3. Izlaze van okvira teme i inovativni su.
4. Upijaju informacije i lako uče.	4. Slobodno i samostalno donose zaključke.
5. Znaju odgovore i rado odgovaraju na pitanja.	5. Iskazuju neslaganje s nastavnicima i mogu biti iznimno teška za rad.
6. Dovršavaju ono što rade.	6. Uživaju u učenju, no teško zadržavaju pažnju.
7. Uživaju u školi.	7. Pomno promatraju.
8. Imaju dobre ideje.	8. Mnogo toga znaju unaprijed.
9. Poslušno izvršavaju zadatke.	9. Kritična su.
10. Vole društvo vršnjaka.	10. Draži su im odrasli ili stariji učenici od njega nego vršnjaci.
11. Imaju dobro pamćenje.	11. Manipuliraju informacijama.

5. KREATIVNOST

Kreativnost ćemo navesti kao jednu zasebnu kategoriju prema kojoj možemo djelomično identificirati darovite učenike. Istraživanja darovitosti započinjju već od dvadesetih godina 20. st. te se od tada u sjeni provlači i pojam kreativnost. Kreativnost smo već spominjali i na početku rada kada smo govorili o Renzullijevom troprstenastom modelu darovitosti u kojoj je ona jedna od potrebnih sastavnica za ostvarenje darovitosti. Njezino značenje možemo shvatiti i kao stvaralaštvo i kao stvaranje novih, originalnih izuma. (Čudina-Obradović 1990:49)

Kao i većinu fenomena istraživanih od raznih stručnjaka, kreativnost također nema jednu prihvaćenu definiciju kojom se može objasniti. Ono što bismo mogli navesti za kreativnost jest da ona predstavlja *urođene sposobnosti pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje, bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi, koja je originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta i pritom pozitivno usmjerena.* (Mlinarević, Zrilić 2021 prema: Bognar i Somolanji 2008: 127)

Još je jedna autorica E. Slunjski u svom priručniku objasnila na koji način ona definira kreativnost. Prema riječima autorice kreativnost uvijek sadržava originalnost, odnosno nešto novo i neviđeno. Kao stalne odrednice kreativnosti Slunjski (Slunjski 2014: 8). navodi:

1. Stvaranje ili predlaganje nečega djelomično ili sasvim novoga.
2. Stvaranje postojećeg predmeta s novim svojstvima ili karakteristikama.
3. Zamišljanje novih mogućnosti koje još uvijek nitko nije osmislio.
4. Gledanje ili izvođenje nečega na sasvim drukčiji način od onoga načina na koji se prije smatrao normalnim i mogućim.

6. POTEŠKOĆE U UČENJU I OBRAZOVANJU DAROVITIH UČENIKA

Zaključiti smo kako darovitost nije toliko idealna kako sam naziv zvuči, te se roditelji isto kao odgojitelji i nastavnici susreću s brojim izazovima prilikom odgoja ili obrazovanja darovitog djeteta. Veliki se problem stvara ako roditelji ne posvećuju dovoljno vremena svom djetetu, bilo ono darovito ili ne, no sada ipak zbog prirode ovoga rada prednost imaju daroviti pojedinci koji često zahtijevaju više pažnje od prosječne djece. Rečeno je u radu kako daroviti teško zadržavaju pažnju zbog velikog broja raznovrsnih aktivnosti koje ih privlače sa svih strana, a najgore od svega što se to događa istovremeno. Iz tog je razloga darovitima teško dovršavati zadatke koje dobivaju od odraslih, a iskazivanjem nemara i neposlušnosti ostavljaju dojam lijene i nesposobne djece koja nisu u stanju razumjeti naredbu i riješiti jednostavan zadatak. Za ovu problematiku vezanu uz darovite učenike zainteresiralo se mnogo psihologa i znanstvenika, te su mnogi donosili zaključke o negativnim posljedicama koje će se manifestirati kod sposobnije djece ako ona neće biti u prigodnim uvjetima za razvoj. Autorice Mlinarević i Zrilić u knjizi *Integralni pristup darovitosti – perspektiva u odgoju i obrazovanju* navode kako je iznimno važna kooperacija obiteljske i odgojno-obrazovne sredine jer ako se one međusobno ne podržavaju može doći do trajnog zanemarivanja, zatomljivanja i neiskorištavanja djetetovih potencijala. A svako zanemarivanje, osim što je negativno samo po sebi, može dovesti djecu do još veće opasnosti kao što su manifestacija ponašanja povezanih sa sindromom ADHD-a (motorički nemir, nepažnja, visoka aktivnost, impulzivnost i odsutnost) i ADD-a (poremećaj pažnje), a darovita djeca i djeca s pomanjkanjem pažnje i hiperaktivnosti imaju upravo ovakva obilježja. (Mlinarević, Zrilić 2021: 124) Poteškoće kod darovite djece mogu biti i povezane s emocijama kao što su ljutnja, prkos, poremećaj ophođenja, eksplozivnost i narcistički poremećaj osobnosti. Također, u skupinu poremećaja spadaju i oni poremećaji raspoloženja, depresija, poremećaji u učenju, poremećaji spavanja te problem odnosa s drugim ljudima –

odraslima ili vršnjacima. Zanimljiva je činjenica da djeca s dijagnosticiranim autizmom također mogu pokazivati znakove izvrsnosti odnosno darovitosti u određenim područjima. (Webb 2010: 12-17) Pitanje problematike i patologije darovitih vrlo je kompleksno zato ćemo u sljedećim poglavljima detaljnije približiti neke od navedenih kako bismo bolje mogli razumjeti o kakvim je poremećajima i problemima riječ, a isto tako i kako se nositi s njima i djecom koja imaju neki ili nekoliko od navedenih problema. Riječ je o poremećajima ADD/ADHD i autizmu jer su oni jedni od najčešćih koji se javljaju kod djece u našim školama, a isto tako su i najzahtjevniji kada se s njima susretnemo.

6.1. ADD/ADHD ILI DAROVITOST ?

Prema mnogim istraživanjima ovoga fenomena otkrili smo kako i u stručnjaka postoje brojne nesuglasice, pa tako neki od stručnjaka smatraju kako ADD/ADHD i darovitost ne mogu supostojati u jednoj osobi, dok se drugi tomu žestoko protive. U knjizi *Pogrešne i dvojne dijagnoze darovite djece i odraslih* autora J. Webba i suradnika, skraćenica ADD/ADHD ili „hiperaktivnost“ poremećaj je hiperaktivnosti i deficita pažnje te se njome roditelji i odgovorne osobe u obrazovnim ustanovama često koriste kako bi opisale energičnu i nadprosječno živahnu djecu. Osim što je već rečeno kako darovita djeca i učenici ponekad pokazuju upravo ovakav model ponašanja koji djeluje alarmantno, zapravo je puno teže dijagnosticirati ovu vrstu poremećaja nego što zamišljamo. Kako bi djetetu ili učeniku bio dijagnosticiran ADD/ADHD mora ispunjavati devet od osamnaest karakteristika koje su specifične za osobe oboljele od navedenoga poremećaja. Darovitost i ADD/ADHD nije lako razlučiti i najčešće zahtijeva duga promatranja djeteta u različitim sredinama i tijekom određenog perioda. Sličnosti darovite djece i one s poremećajem ADD/ADHD-a koje navode liječnici i stručnjaci za psihologiju i neuropsihologiju, ujedno i autori navedene knjige su sljedeće:

Ponašanja povezana s ADD/ADHD-om (Barkley, 1990.)	Ponašanja povezana s darovitošću (Webb, 1993.)
1. Slabo održavanje pozornosti u gotovo svim situacijama.	1. Slaba pozornost, dosada, sanjarenje u specifičnim situacijama.
2. Smanjena ustrajnost kod zadataka bez neposrednih posljedica.	2. Nizak prag tolerancije na ustrajanje u zadacima koji se čine nevažnima.
3. Impulzivnost, loša sposobnost odgađanja zadovoljenja.	3. Rasuđivanje koje zaostaje za inteligencijom.
4. Poremećeno slušanje uputa o korekciji ponašanjem u društvenim kontekstima.	4. Intenzivnost koja dovodi do borbe moći s autoritetima.
5. Aktivniji, nemirniji od normalne djece.	5. Visoka razina aktivnosti; može im biti potrebno manje sna.
6. Poteškoće u pridržavanju pravila i naputaka.	6. Propituje pravila, običaje i tradiciju.

Prema primjeru liječnika Barkleya i Webba možemo jasno vidjeti sličnosti koje su navedene kao karakteristike djece oboljele od poremećaja i darovitih pojedinaca, no u praksi ove naizgled sličnosti mogu djelovati vrlo različito. Po mišljenju autora Webba i suradnika vrlo je važno da stručnjak razmotri vanjske faktore koji utječu na dijete kao i njegove osobine. Zašto je to važno? Kako navode stručnjaci važno je zbog manifestacije problema u darovitim koji se javljaju samo u specifičnim situacijama dok se kod oboljele djece problemi javljaju u gotovo svakoj situaciji. Glavna razlika koja ipak odvaja povezanost ADD-a/ADHD-a i darovitosti jest nedosljednost, odnosno dosljednost u učinkovitosti i ostvarenju rezultata prilikom obavljanja zadane aktivnosti. Dok će

djeca s poremećajem pažnje brzo odustati i pokazati frustraciju, daroviti mogu postati opsesivni onim aktivnostima koje su im zanimljive te će ih s veseljem vršiti. Nadalje, okolina koja će biti kvalitetno strukturirana poput razreda određenog profesora može na pozitivan način doprinijeti radu djece s ADD-om/ADHD-om, ali i darovite djece. Razlike su vidljive i pri nastavljanju obavljanja započete, pa potom prekinute aktivnosti; ako dijete s poremećajem pažnje prestane obavljati neki zadatak teže će mu se vratiti i neće biti toliko uspješno, no ako darovito dijete napravi istu stvar lakše će se vratiti zadatku uz vrlo malo vanjskih poticaja. Još jedna i iznimno važna razlika djece s poremećajem i darovitih učenika je roditeljsko promatranje. To bi se odnosilo na ispovijest roditelja jedne i druge skupine djece. Roditelji djeteta s poremećajem kažu kako ne postoji aktivnost koja bi im stopostotno mogla okupirati pažnju i kojoj bi dijete moglo posvetiti duži period, dok roditelji darovitih itekako mogu reći da njihova djeca sate provode u aktivnostima koje su sami odabrali i koje smatraju zanimljivima. Ono što se ne ubraja pod aktivnost jest igranje video igara ili gledanje u neki od medija jer je istraženo i zaključeno da takav tip zabave djeluje jednako hipnotizirajuće na obje vrste djece. Nakon što smo predstavili sličnosti i razlike, možemo predstaviti i fenomen u kojem djeca uistinu obolijevaju od poremećaja pažnje, a istovremeno su darovita. Takvoj je djeci potrebna adekvatna liječnička pomoć i terapija te ih je potrebno smjestiti u odgovarajući program prilagođen darovitim učenicima kako bi mogli njegovati i svoje zapanjujuće sposobnosti. (Webb 2010: 86-106)

6.2. AUTIZAM KOD DAROVITE DJECE

Autistični poremećaj je razvojni poremećaj koji počinje u djetinjstvu u prve tri godine, a traje cijeli život i ne može se izliječiti. Osnovni simptomi poremećaja koji zahvaća sve psihičke funkcije su nedostatak emocionalnih odgovora prema ljudima i stvarima, nedostatak verbalne i neverbalne komunikacije i poremećaj u govoru. Autizam je karakteristično promijenjeno ponašanje u svim područjima središnjeg živčanog sustava: motoričkom, perceptivnom, intelektualnom, emotivnom i socijalnom. (Bujas Petković, Škrinjar 2010 prema Bender 1953: 6)

Definicije kojima se opisuje poremećaj autizma djeluju kao nespojive s bilo kakvom vrstom darovitosti, no djeca i osobe oboljele od autizma mogu imati posebne sposobnosti, te na taj način spadaju u kategoriju darovitih ljudi. U knjizi *Poremećaji autističnog spektra* autorica Bujas Petković i Škrinjar možemo vidjeti primjere stvarnih ljudi iz Hrvatske i susjednih zemalja koji svojim sposobnostima spadaju u darovite osobe. Darovitost je rijetka pojava i u zdravih ljudi, a veću posebnost ima kada se pojavi kod osoba s raznim poteškoćama ili autizmom. Ranko i Selim primjeri su darovitih osoba s dijagnosticiranim autizmom. Ranko je danas odrasla osoba koja je iznimno nadarena za matematičke operacije. Napamet može vršiti složene matematičke operacije s višeznamenkastim brojevima te potencirati i vaditi korijene. Ima sposobnost verbalnog sporazumijevanja, ali na niskoj razini, razini djeteta. Selim je dječak koji ima veće poteškoće u komunikaciji i smetnje u ponašanju, no njegov dar je oblikovanje životinja od plastelina, odnosno umjetnost. Ovakvi primjeri iznimno su nam vrijedni kako bismo jasnije približili što znači biti osoba s težim poremećajem koji narušava svakodnevno funkcioniranje i suživot s drugim ljudima, a istovremeno biti poseban i izvrstan u određenim područjima. Stručni naziv u

literaturi poznat je kao *idiot-savant* a kasnije je na zahtjev roditelja djece promijenjen u *autistic-savant*.¹ (Bujas Petković, Škrinjar 2010: 154)

Darovitost se najčešće pojavi u drugoj ili trećoj godini, a nakon godinu-dvije dosegne vrhunac koji ne povezujemo s vanjskim stimulacijama, no zbog nerazvijanja drugih sposobnosti kao ni mogućnosti socijalizacije darovitost gubi na intenzitetu. Neke od sposobnosti koje su prepoznate u autističnih osoba su glazbene sposobnosti (auditivno pamćenje, savršen sluh, pamćenje i reproduciranje dugih melodija, samouko sviranje), pamćenje (auditivno, vizualno te pamćenje na nepoznatim jezicima), matematičke sposobnosti (rješavanje matematičkih operacija s višeznamenkastim brojevima napamet i bez pogreške i ovakve sposobnosti su najčešće u darovitim autističnih osoba), umjetničke sposobnosti (slikarski talent, kiparstvo), pseudoverbalne sposobnosti (dijete koje ne govori dobro u mogućnosti je reproducirati velike cjeline teksta na nepoznatom jeziku, no bez razumijevanja), ekstrasenzorna percepcija (sposobnost predviđanja stvari, događaja, osoba) i druge sposobnosti. Kao i kod zdrave darovite djece tako i kod autistične, više od polovine ima kombinaciju višestrukih sposobnosti. (Bujas Petković, Škrinjar 2010: 156,157)

Kao zanimljiva informacija vezana uz genijalnost i autizam jest ta da su neki od najgenijalnijih osoba na svjetskoj razini pokazivali crte autizma poput I. Newtona, A. Einsteina, R. Fischera i drugih. (Bujas Petković, Škrinjar 2010: 155)

¹ *Savant* je riječ francuskog podrijetla, a označava učenu osobu. Hill (1974.) je pojmom *idiot-savant* definirao osobe s intelektualnim oštećenjem koje pokazuju sposobnost ili više njih iznad razina očekivanih za prosječne osobe. Goodman (1972.) prvi uvodi naziv *autistic-savant* za darovite osobe s autizmom. (Bujas Petković, Škrinjar 2010: 154)

7. MITOVI I STVARNOST O DAROVITIM UČENICIMA

Jasno je da su se ljudi od davnina plašili svega što je drukčije i na bilo koji način nepoznato i neistraženo, darovita su djeca bila ta koja se svojim sposobnostima nisu uklapala među svoje vršnjake već su se na pozitivan način isticala i tako zastrašivala odrasle. Puno smo činjenica o darovitima iznijeli u ovome radu, no moramo se dotaknuti i teme mnogih mitova kojima se etiketiraju darovita djeca. U svojoj knjizi *Darovita djeca* autorica E. Winner predstavila nam je devet mitova koji se vežu uz darovitu djecu, a također nam je prikazala i onu stvarnu stranu koju bismo trebali znati prije negoli prozborimo o darovitoj djeci i nametanju vlastitih teorija kako je došlo do darovitosti.

Prvi mit o darovitima E. Winner je pojam *globalne darovitosti*. Globalna darovitost pojam je koji se odnosi na akademski darovitu djecu, odnosno na djecu koja pokazuju visoke sposobnosti u dva najveća i glavna znanstvena područja; usmeno i pismeno. U programe za nadarene upisuju se djeca visokog IQ-a što sugerira da su učenici s visokim IQ-om ujedno i nadareni. Ovaj mit autorica demantira jer pojedini daroviti učenici imaju poteškoća prilikom savladavanja gradiva te su najčešće talentirani u nekom specifičnom području kao što je sviranje, pjevanje, ples i slično.

Drugi mit prema autorici E. Winner jest *razlikovanje talentiranosti i darovitosti*. U tom se mitu govori o podjeli umjetničkih i akademskih sposobnosti. Okolina može biti okrutna prema umjetnički darovitim pojedincima i zanemarivati njihov talent tvrdeći da svatko može vježbom postići isti uspjeh. Dakako, riječ je o mitu jer bez urođenih predispozicija umjetnički daroviti pojedinci ne bi uspjeli postići izvrsnost u kraćem vremenskom periodu od ostalih prosječnih osoba koje ulažu više vremena i truda, a ne postižu jednake izvrsne rezultate.

Treći mit povezan je s prethodnim drugim mitom o *razlikovanju talentiranosti i darovitosti*. Iznimno je uvredljiv, te na neki način umjetnički

darovite i osobe s poteškoćama poput *autistic-savanta* svrstavaju u istu kategoriju. Mit se odnosi na *izuzetno visok IQ* (intelligenzquotient). Smatra se da je za određivanje darovitosti ponajprije potrebno izmjeriti kvocijent inteligencije, a potom obznaniti je li osoba darovita ili nije. Ovakav pristup iznimno je pogrešan jer time pokazujemo nepoštovanje prema svim darovitim umjetnicima i sportašima za koje određeni stručnjaci smatraju kako nije potrebno imati visok IQ ako želite postići uspjeh u umjetničkom području, a krajnost dotiču nazivajući autistične osobe darovitima u nekom području iako imaju IQ u rasponu retardiranosti čime žele umanjiti vrijednost darovitosti umjetnički nadarenih osoba. Prema tome, autorica Winner zaključila je kako visok IQ nije potreban da bi se ostvario visok stupanj postignuća u nekim dobro strukturiranim područjima.

Četvrti i peti mit odnose se na *biologiju nasuprot okolini*. Nije slučajnost da autorica E. Winner spaja dva mita u jedan; zbog svoje sličnosti proučavanja, a razlike u zaključku ovaj ćemo mit promatrati kao jedan. Riječ je suprotnim gledištima okoline i psihologa na darovitost. Okolina smatra kako je darovitost isključivo urođena te darovite osobe imaju osiguran uspjeh u budućnosti, dok neki psiholozi smatraju kako okolina usmjerava razvoj darovitog djeteta i njegov (ne) uspjeh ovisi isključivo o okolini. Istina je na sredini ovih mitova, odnosno uz urođenu darovitost poticajna okolina stvara ugođaj koji će darovitoj osobi pomoći pri vlastitom ostvarenju. Dakle, napornim radom i velikom motivacijom okoline prosječna osoba ima priliku ostvariti visoke rezultate, dok će darovita osoba uz manje energije i ulaganja i ne nužno vanjskom motivacijom ostvariti iste ili bolje rezultate.

Šesti mit opisuje *poduzetne roditelje*. Autorica E. Winner ukazuje na potencijalu opasnost roditelja darovite djece i njihove želje za postizanjem ciljeva koji su u određenom razvojnom razdoblju darovitom djetetu prezahtjevni. Mit nije u potpunosti netočan jer postoje opsesivni roditelji koji mogu uništiti ambicije svoje djece kao i želju za budućim napretkom, ali ovo je mit jer je

uglavnom je riječ o roditeljima koji osluškuju, surađuju s djecom i pružaju im potrebnu potporu i podršku.

Sedmi mit autorica E. Winner naziva daroviti „*pucaju*“ *od psihološkog zdravlja*. Riječi su ovo psihologa koji tvrde da se darovita djeca brzo i s lakoćom uklapaju u društvo, zajednicu, razred u kojem obitavaju. Ovakva tvrdnja nije istinita jer su daroviti učenici često izolirani, introvertirani i djeluju kao sanjari koji žive u svom svijetu. Prijatelje pronalaze u osobama sličnima njima samima koji dijele strast za učenjem i istraživanjem, no ako su dugo usamljena, darovita se djeca (svjesna svoje različitosti) mogu povući u sebe, izolirati i obeshrabriti. Na različite ishode koji utječu na budućnost djeteta u njegovoj okolini utječu i crte ličnosti koje dijete posjeduje, te one ovise na njegovo povlačenje ili uklapanje u zajednicu.

Osmi mit koji je uočila autorica E. Winner pod nazivom je *sva su djeca darovita*. Do ovog su zaključka došli mnogi učitelji i ravnatelji škola koji vjerojatno razmišljaju slično psiholozima koji tvrde da je darovitost plod rada. Ovakvo razmišljanje je pogrešno jer ne čini ništa po pitanju istinski darovite djece, a šteti pojedincima s poteškoćama u radu. Dakle, obrazovni kadar u ovom mitu generalizira djecu i njihove sposobnosti epitetima koji zapravo dovode do zaključka da se svi obrazuju prema jednom programu jer su „sposobni za to“.

Deveti mit autorice E. Winner je *darovita djeca postaju istaknuti odrasli ljudi*. Očekivanja su jedno dok je realnost nešto drukčija. Daroviti pojedinci imaju predispozicije da postanu istaknuti ljudi te ih u većini slučajeva možemo pronaći na visokim pozicijama u društvu, no ponekad se dogodi da takvi pojedinci zbog životnih okolnosti i nepoticajne okoline ne uspiju razviti karijeru i odustanu od razvijanja vlastitih sposobnosti. (Winner 2005: 6-9, 242-247)

8. PRISTUPI POUČAVANJA DAROVITIH UČENIKA

Kako bismo mogli govoriti o pristupima poučavanja darovitih učenika prvo moramo biti adekvatno educirani o darovitosti i poznavati obilježja darovite djece i mladih. Zatim ih moramo moći prepoznati, a tek nakon što upoznamo dijete i prepoznamo obilježja razmišljamo o pristupima koje bismo mogli primijeniti kao način poučavanja pojedinca. Stručnjaci se godinama bave poboljšanjem nastave namijenjene darovitim učenicima, no i dalje postoji mjesta za napredak i osmišljavanje novih aktivnosti kao i kreiranje posebnog plana i programa namijenjenog samo darovitim. Za sada se u literaturi najčešće spominje nekoliko oblika pristupa poučavanja nadarenih pojedinaca. Pristupi o kojima govore P. Pejić, T. Tuhtan-Maras i J. Arrigoni u svom stručnom članku *Suvremeni pristupi poticanju dječje darovitosti s kreativnim radionicama* su sljedeći:

1. obogaćivanje
2. akceleracija
3. izdvajanje

Svaki od njih služi kako bi potpomogao i obogatio obrazovni proces darovitog učenika, baš kao što to čine i svi ostali teorijski i praktični pristupi. (Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni 2005 prema: Koren, Ivezić-Pasini 1989; Cvetković-Lay 2002; Maksić 1998)

Obogaćivanje je najšire prihvaćen pristup poučavanja darovitih, no ne znači da se u svakoj školi realizira na ispravan način. Zamisao obogaćivanja je podizanje aktivnosti i sadržaja na višu razinu od one uobičajene. Cilj obogaćivanja je kurikulum prilagoditi pojedincima koji zahtijevaju više znanja i aktivnosti u obrazovnom sustavu, zahtjevnije i kompleksnije zadatke i izvannastavne aktivnosti. Također, D. George smatra kako se svi učenici mogu okoristiti aktivnostima ponuđenima za one izvrsne, a to se odnosi osobito na one učenike koji nemaju mogućnost za dodatno učenje. U Hrvatskoj također postoje

programi osmišljeni za darovite, no uglavnom se on svodi na dodatnu nastavu iz različitih predmeta koja traje do dva sata tjedno. (Vlahović-Štetić 2008: 55) Kod obogaćivanja nije važan samo prilagođen plan i program, važni su i nastavnici s kojima su učenici u stalnoj komunikaciji. Nastavnici su ti koji vode programe i bez prethodnog upoznavanja učenika, kao ni izvrsnog poznavanja plana i programa nastavnik ne može biti dobar mentor i voditelj na putu obrazovanja. Ovo se naravno odnosi za sve nastavnike u redovnom programu, a posebno ističemo za viši stupanj u kojem bi nastavnici trebali nastojati voditi brigu o svom znanju i educirati se dodatno kako bi mogli zadovoljiti potrebe kurikula osmišljenog za darovite. Pozitivna okolina također stvara ugodno i poticajno ozračje za učenike, stoga bi zadaća nastavnika (posebno razrednika) bila stvoriti takvo okruženje. Ako želimo uspjeti u naumu da kreiramo takvo okruženje trebali bismo voditi računa o sljedećim stvarima:

- sadržaj mora biti širi od nacionalnog kurikula
- učenici moraju osjetiti doticaj s različitim temama
- sadržaj bi trebao biti prilagođen djetetovim interesima, štoviše dopustiti učeniku da sam bira sadržaj
- visok stupanj složenosti sadržaja
- maksimalno postignuće u temeljenim vještinama
- izlaganje učenika kreativnim metodama rješavanja problema i kreativnom razmišljanju
- voditi računa o motiviranosti učenika, odnosno paziti da sadržaj ne postane monoton i nezanimljiv učeniku (D. George 2003: 82)

Obogaćivanje kurikula definirao je i autor E. Ogilvie za Oksfordski istraživački projekt te on smatra kako je za nastavu važno širiti i produbljivati iskustva učenja, pružiti učenicima iskustvo izvan redovnog kurikula, razvijati intelektualnu darovitost i talentiranost učenika u naprednom programu, naglašavati kvalitativni razvoj mišljenja, a ne kvantitativno reproduciranje

činjenica, smatra da je nužno naglasak staviti na sam proces učenja a ne na sadržaj, obogaćivanje sagledava kao horizontalno i vertikalno – horizontalno predstavlja istraživanje onih područja koja budu zanemarena u klasičnom osnovnom kurikulumu, vertikalno – predstavlja razvijanje sposobnosti kvantitativnog mišljenja, što se odnosi na postojanje interesa prema temi i sposobnost razumijevanja teme, kao posljednje autor Ogilvie smatra da bi djeca obučavana ovim kurikuom trebala raditi manje, a naučiti više. Drugim riječima, autor smatra da je poželjnije djecu naučiti kako doći do tri različita rješenja prilikom rješavanja problema negoli riješiti tri slična problema s jednim mogućim rješenjem. (D. George 2003 prema Ogilvie 1973: 82)

Akceleracija je nešto rjeđi pristup poučavanja darovitih, no važan je jer se ipak događa praksi. Akceleracija predstavlja skup mjera i postupaka kojima se nadarenim pojedincima omogućuje da u mlađoj dobi upišu školu nego što je uobičajeno i da brže završe školski program. Prvi takav sustav u svijetu osmislio je William T. Harris 1868. godine, a nadahnulo ga je razmišljanje o darovitim učenicima koji moraju biti izloženi izazovima inače će postati lijeni i nezainteresirani. Tada je učenicima bilo omogućeno da gradivo jednog razreda savladaju i polože u jednom polugodištu, a kasnije prema potrebama i mogućnostima i u kraćem vremenskom periodu. (Vlahović-Štetić 2008 prema Passow 1996: 51)

V. Vlahović-Štetić ističe oblike akceleracije koji su aktualni u današnje vrijeme:

1. upis kandidata u prvi razred osnovne škole prije zakonski određene kronološke dobi
2. preskakanje razreda ili prebacivanje darovitog učenika u razred u kojem bi trebao biti u skladu sa svojim sposobnostima

3. Akceleracija u predmetu odnosno omogućavanje učeniku da određeni/e predmet/e sluša u višim razredima
4. sažimanje predmeta oblik je u kojem učenik u kraćem vremenskom razdoblju savlada program (gradivo cijele godine u jednom polugodištu)
5. izvanškolsko obrazovanje obuhvaća programe izvan trajanja škole, primjerice ljetne škole, posjete sveučilištima...
6. obrazovanje na daljinu oblik je slušanja predavanja na srednjoškolskoj ili sveučilišnoj razini uz pomoć Interneta, pomoću video i audio prezentacija
7. Posljednji je raniji upis na fakultet gdje učenik dobiva mogućnost upisati fakultet kao redovni student u mlađoj dobi nego što je uobičajeno (Vlahović-Štetić 2008: 51,52)

Posljednji suvremeni pristup koji ćemo obraditi u ovome radu je **izdvajanje ili grupiranje učenika sličnih sposobnosti**. Uz obogaćivanje i akceleraciju usko povezujemo i izdvajanje pojedinih učenika po sposobnostima, a potom grupiranje tih učenika. Vlahović-Štetić navodi više načina kako grupirati učenike. Smatra da je važno otvoriti poseban razred koji će *pohađati djeca sličnih sposobnosti*. Pritom ne misli samo na napredne razrede već i na one razrede koje će pohađati prosječni učenici, pa i oni s nižim sposobnostima. Kako djeca inače osciliraju u osnovnoškolskom periodu ovakav bi se pristup mogao smatrati dvosjeklim mačem jer bi potencijalno zbog pogrešne procjene netko od djece mogao završiti pohađajući program koji nije u skladu s njegovim stvarnim sposobnostima. Pogreška učinjena pri grupiranju mogla bi dovesti do ozbiljnih problema kod djeteta u pogledu samopouzdanja i samopoštovanja, izazivanja osjećaja ljutnje i frustracije ili razvijanja nekih od poremećaja pažnje. U svakom slučaju prilikom grupiranja valjalo bi napraviti nekoliko različitih vrsta testova kako bi se nastavnici i ostale stručne osobe uvjerali da čine ispravan raspored. No, djeca koja moraju započeti školsku godinu nemaju dovoljno vremena da se na njima vrše razna testiranja i istraživanja u ovu svrhu grupiranja. *Grupiranjem*

učenika koji su različite dobi dobivamo heterogenu skupinu temeljenu na postignućima u nekom predmetu, te oni zajedno slušaju jedan predmet. *Grupiranje unutar razreda* način je koji se često može vidjeti u školama na predmetima gdje su nastavnici svjesni svoje uloge, te oni ulažu više truda kako bi zadovoljili potrebe različitih grupa učenika u jednom razredu na temelju njihovih sposobnosti. Ovakav način sličan je onom prvom koji se odnosi na stvaranje posebnih razreda za nadarene, prosječne i učenike s nižim sposobnostima, samo što se proces poučavanja svih tih učenika događa na jednom mjestu. Ovaj je način pogodniji za učenike jer znaju da se nalaze u heterogenom okruženju u kojem nisu kategorizirani kao „prepametni“ ili „nesposobni“, no isto tako ovaj način rada ističe veliku manu. Nastavnik u ovakvom tipu razreda mora trostruko više raditi kao i pripremati dodatne materijale kako bi zadovoljio potrebe svakog pojedinca što je iznimno zahtjevno. *Razredi s obogaćenim programom* zapravo su oni o kojima smo govorili detaljnije u dijelu o obogaćivanju programa. Dakle, taj razredni odjel činili bi učenici s višim sposobnostima koji bi učili prema obogaćenom nastavnom programu. *Akcelerirani razredi* odnose se na one razredne odjele koje čine skupina darovitih učenika koji su zajedno akcelerirali, a najčešća metoda akceleracije je sažimanje, a u njoj se učenicima omogućuje u dvije školske godine savladati gradivo koje bi prema redovnom programu savladavali tri godine.

Osim što smo odmah uz oblik akceleracije prikazali kriticizam, sada ćemo se osvrnuti na pozitivne strane koje su u pojedinim razredima donijeli veća postignuća svih učenika. Metoda akceleracije koja se pokazala kao najuspješnijom jest ona u kojoj nastavnik za vrijeme sata učenike dijeli prema njihovim sposobnostima pa jednima objašnjava gradivo, a druge zapošljava zadacima i obratno. (Vlahović-Štetić 2008: 57,58) Već smo iskazali kako je takav način za nastavnika pomalo iscrpan, ali uz dobru organizaciju i ljubav prema nastavničkom pozivu ništa nije nemoguće.

9.NASTAVNI PREDMET *HRVATSKI JEZIK*

9.1. OPIS NASTAVNOG PREDMETA *HRVATSKI JEZIK*

Hrvatski je jezik jedan od najopsežnijih i najzahtjevnijih školskih predmeta u obrazovanju djece osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. Već od prvog razreda osnovne škole kurikulumom je propisano 175 nastavnih sati *Hrvatskoga jezika*. Kasnije se broj nastavnih sati smanjuje ovisno o stupnju i smjeru obrazovanja, no početni broj jasno prikazuje koliko je ovaj predmet ključan za postavljanje temelja za uspjeh i samostalnost prilikom učenja svih ostalih predmeta. Osim propisanih sati, kompleksnost predmeta nalazi se u njegovu sadržaju i sastavnicama o kojima ćemo govoriti u nastavku ovoga rada.

Hrvatski jezik je jezični standard i supstandard, dijalekt i žargon. (Težak 1996:27) Prema ovom se navodu autora S. Težaka želi reći da je učenik u hrvatskom obrazovnom sustavu sposoban govoriti barem dva ili više „jezika“ koji spadaju u hrvatski jezik. Predmet možemo razaznati i osjetiti u svakoj aktivnosti kojom se bavimo, svakom riječju koju izgovaramo. Potreban je i za ostale predmete obrazovnog sustava jer bez jezika i sposobnosti čitanja kao i pisanja ne bismo mogli ovladati ostalim sadržajima. Dakle, dobrom podlogom, radom i uspješnim ovladavanjem sadržaja predmeta *Hrvatski jezik* učenik će se lakše suočavati sa svim zadacima u budućnosti na različitim područjima.

Hrvatski se jezik sastoji od tri područja koja su međusobno povezana i koegzistiraju, a obrađuju se u svim razredima osnovne i srednje škole. Nastavna područja su: hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo i kultura i mediji. Sposobnost uspostavljanja kvalitetne i smislene komunikacije iznimno je važna, a nastava *Hrvatskoga jezika* potiče razvijanje komunikacije svakim nastavnim satom. Učenici se u nastavnom području jezika i komunikacije osposobljavaju pisati stilski, gramatički i pravopisno ispravno, te uče kako teoriju primijeniti u praktičnom dijelu kako bi se jednog dana spontano i uspješno mogli

koristiti jezikom. Nastavnim područjem književnosti i stvaralaštva učenicima otvaramo svijet mašte i ljepotu riječi koja, također služi kao „hrana“ za dječji rječnik. Osim toga razbija okvire koji se ljudima često nameću i pruža čovjeku slobodu razmišljanja i kreativnosti vlastitim stvaralaštvom. Slično pruža i nastavno područje kulture i medija koje je među mlađom populacijom sve popularnije, stoga je ovo nastavno područje usmjereno na ukazivanje kvalitetnog i poučnog medijskog sadržaja za učenike, a istovremeno i kao učenje o sveopćoj kulturi. Dakle, predmetom *Hrvatski jezik* nastavnici svojim učenicima približavaju četiri ključne djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja koje se međusobno isprepliću u sva tri nastavna područja ovoga predmeta. Svrha poučavanja i učenja predmeta *Hrvatski jezik*, prema *Kurikulu nastavnoga predmeta Hrvatski jezik iz 2019. jest osposobljavanje učenika za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, izražavanje misli, osjećaja i stavova.*

Također, *Hrvatski jezik* povezan je i s drugim predmetima putem međupredmetnih tema. Međupredmetne teme, kao što sam naziv govori, bave se povezivanjem različitih područja u odgojno-obrazovnom sustavu, te se njima u nastavu jednog predmeta nastoje uključiti i povezati znanja iz drugih područja obrazovanja. Ovakav vid učenja doprinosi da učenici spoznaju važnost gradiva koje obrađuju kao i njihovu međusobnu povezanost, a sve to doprinosi obogaćivanju njihovih znanja i vještina na cjeloživotnom putu učenja. Teme su osmišljene tako da pokrivaju područja u svakodnevnom životu čovjeka. Kurikulom propisane teme prema ciklusima obrazovanja od 1. do 5. su: osobni i socijalni razvoj, učiti kako učiti, građanski odgoj i obrazovanje, zdravlje, poduzetništvo, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, održivi razvoj.² (<https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/>).

² U odgojno-obrazovnoj vertikali određeno je 5 odgojno-obrazovnih ciklusa, a to su: 1. ciklus – 1. i 2. razred osnovne škole, 2. ciklus – 3., 4. i 5. razred osnovne škole, 3. ciklus – 6., 7. i 8. razred osnovne škole, 4. ciklus –

9.2. CILJEVI I ZADAĆE PREDMETA HRVATSKI JEZIK

Osim zadaća u kojima će učenici ovladati jezikom, pismom i govorom te razviti spremnost za aktivno slušanje kako bi mogli sudjelovati u razgovoru, postoje i službeni zakoni kojima su propisani ciljevi i zadaće za učenike osnovne i srednje škole. Riječ je o *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu i Kurikulu nastavnog predmeta Hrvatski jezik*. Oba dokumenta sastavljena su na temelju istraživanja i zaključaka vrsnih metodičara koji su osmislili i dali na prijedlog model po kojem će se djeca u Republici Hrvatskoj obrazovati. Kurikul *jest temeljni dokument koji vrijedi na nacionalnoj razini te su njime propisani ciljevi i načela odgoja i obrazovanja kao i vrijednosti, koncepcija učenja i poučavanja. Njime određujemo odgojno-obrazovna postignuća na određenim stupnjevima razvoja učenika, odnosno postignuća za odgojno-obrazovne cikluse i odgojno-obrazovna područja. Također, njime se utvrđuju načini i kriteriji za vrednovanje i ocjenjivanje učenika.* (Rosandić 2013: 45)

Prema *Nastavnome planu i programu* (2006) ciljevi i zadaće za osnovnoškolske učenike su sljedeći:

- ❖ Učeniku će biti omogućen cjelovit način učenja o svom okruženju, okolišu, drugim ljudima ali i sebi samome.
- ❖ Učenika će se poticati da tijekom nastave i obrazovanja unaprijedi svoj razvoj u svim aspektima (duhovni, moralni, tjelesni, intelektualni i estetski) u skladu s njegovim mogućnostima i sklonostima.

1. i 2. razred četverogodišnjih; 1. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa, 5. ciklus – 3. i 4. razred četverogodišnjih; 2. i 3. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa

- ❖ Učeniku će biti osigurana mogućnost da, kao i svaki drugi pojedinac u odgojno-obrazovnom sustavu, ostvari potencijal na razini znanja i vještina u skladu sa svojim sposobnostima.
- ❖ Učeniku će biti omogućeno da uči, ima pristup sredstvima za učenje te da bude uspješno.
- ❖ Učenika će se naučiti kako učiti i pomoći im prilikom učenja
- ❖ Učenika će se pripremati za nenadane događaje i iskušenja s kojima se mogu susresti u daljnjem životu.
- ❖ Učenika će se poučavati temeljnim ljudskim vrijednostima koje treba posjedovati svaki čovjek. (*Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006*)

Prema kurikulumu iz 2019. godine ciljevi i zadaće predmeta *Hrvatski jezik* za učenike osnovne škole i gimnazije su sljedeće:

- ❖ Učenik će biti u mogućnosti savladati sve četiri jezične djelatnosti: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje te svime što ulazi u područje njihova međudjelovanja, jezičnog znanja i općenito znanja o hrvatskome jeziku.
- ❖ Učenik će stvarati pisane i govorene tekstove koji će sadržavati različite teme, strukturu, namjenu ali i stil, a pritom će razvijati vlastiti rječnik i poticati naviku za čitanjem i pisanjem različitih vrsta tekstova u osobne i javne svrhe.
- ❖ Učenik će čitati i interpretirati tekstove hrvatske i svjetske književnosti, donositi sudove o djelima na temelju stečenog iskustva čitanja i naučenog znanja o književnosti te će moći kritički pristupiti i diskutirati o tekstovima.
- ❖ Učeniku će se otkriti novi i različiti načini čitanja od onoga što je prethodno znao, razvijat će svoja osobna iskustva, obogatit će vlastiti literarni ukus, potaknut će razmišljanje o svijetu, drugima i sebi uz razvijanje mašte i kreativnosti.

- ❖ Učenik će moći pretraživati internetske stranice u svrhu pronalaska sadržaja vrijednih za njegove kritičke stavove, moći će procijeniti validnost ponuđenih informacija te korist istih te će znati odvojiti bitno od nebitnog. Biti će sposoban samostalno riješiti problem i donijeti odluke u pogledu književnih i jezičnih pitanja.
- ❖ Učenika će se poticati na razvoj jezično-kulturnog identiteta što će postići korištenjem jednog ili nekoliko jezičnih idioma hrvatskoga jezika. Usmjeravat će ga se da poštuje kako jezične različitosti tako i one kulturne te da na taj način uvidi važnost u njima i da jača nacionalni identitet. Uz to učeniku valja podizati svijest o kulturno-povijesnim ljepotama i ostavštinama i na taj način izgraditi njegov svjetonazor ukazati na estetske, ali i moralne vrijednosti. (*Kurikul nastavnoga predmeta Hrvatski jezik, 2019*)

9.3. ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM ZA DAROVITE

Osim osvrta na nastavni plan i program te kurikul, u rad ćemo uključiti i zakonom propisana poglavlja iz njih u kojima se govori o darovitim učenicima i obrazovanju darovitih učenika. U *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) izdvojeno je jedno poglavlje usmjereno na rad s darovitim učenicima. U njemu je riječ o važnosti prepoznavanja djece s većim sposobnostima, odnosno darovite djece u želji podizanja odgojno-obrazovnog standarda. Također, osim važnosti identifikacije, riječ je i o dužnosti promatranja djece sa svrhom pravovremenog uočavanja darovitih pojedinaca kako bi im se pružilo adekvatno obrazovanje. Nastavnici u slučaju identifikacije poduzimaju mjere kojima će darovitim učenicima stvoriti izazovniju okolinu i radnu atmosferu nego što je predviđeno za prosječne učenike i omogućiti im da napreduju u skladu sa svojim sposobnostima. Najčešći pristupi kojima se nastavnici koriste kada identificiraju

darovite pojedince su obogaćivanje programa i akceleracija programa. Više o ovim pristupima rekli smo na prethodnim stranicama ovoga rada, te se u praksi učenicima pristupa kako je opisano u radu. U našim se školama u Republici Hrvatskoj ne prakticira izdvajanje iz razreda i učenje u posebnom okruženju s grupom učenika jednakih ili sličnih sposobnosti već se darovitom pojedincu u razrednom okruženju pristupa zasebno. Individualno mu se zadaju zadaci koje rješava ili mu se omogućava izrada projekata uz stručno vođenje. Kao treći vid rada s darovitim učenicima, umjesto grupiranja učenika u posebne razredne odjele, osmišljeno je uključivanje u programe unutar same škole (pripreme za sudjelovanje na natjecanjima, smotrama i susretima te rad na projektima) zatim poticanje učenika na izvanškolske aktivnosti poput pohađanja razreda za darovite, glazbenih i plesnih škola kao i sličnih programa koji će učenicima biti korisni za razvijanje novih znanja i vještina (ljetna škola, subotnja škola i sl.). (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006).

Također, donesen je *Zakon Hrvatskog Sabora o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008). Prema tom se Zakonu daroviti učenici spominju u Članku 62. pod točkom jedan gdje se utvrđuje da su učenici s posebnim potrebama oni učenici koji su daroviti i oni učenici s teškoćama u razvoju. Točkom dva utvrđuje se da obrazovanje učenika s posebnim potrebama mora biti u skladu s ovim Zakonom, osim ako nije drukčije utvrđeno. Članci 63. i 64. naslovljeni su *Daroviti učenici* te se njima propisuje obveza uočavanja, praćenja i poticanja darovitih uz obvezno osiguravanje programa koji priliči njihovim sposobnostima i interesima. Taj se program definira nakon što je odrađena identifikacija, a propisuje ga ministar. Zakonom je utvrđena i mogućnost akceleracije, odnosno prijevremenog završetka školovanja ako se učenik svojim istaknutim znanjem i sposobnostima pokaže za vrijeme redovnog pohađanja nastave. Svaku mogućnost koju nudi akceleracija poput završetka dva razreda u jednoj školskoj godini mora odobriti i propisati ministar. Člankom 81. učenicima koji posjeduju status kategoriziranog športaša, u što ulaze i daroviti učenici u

umjetničkom području, a pripremaju se za međunarodna natjecanja, dozvoljeno je završiti školu za polovinu vremena dulje nego što je propisano trajanje upisanog programa. (*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, 2008)

Kurikulom iz 2019. godine donesena je odluka o *Grupiranju učenika* koja je dijelom upućena učenicima s posebnim potrebama u odgojno-obrazovnom sustavu. U tu skupinu spadaju učenici s teškoćama i daroviti pojedinci. Zakon propisuje da svaka osobitost ili teškoća kod učenika zahtijeva od nastavnika da se prilagodi i radi po unaprijed isplaniranom kurikulu namijenjenom i usmjerenom na takve učenike. Sve to osmišljeno je s ciljem jednostavnijeg učenja i dostizanja najviše razine sposobnosti pojedinca u određenom trenutku. Individualizirani program mora imati prilagođen opseg i dubinu sadržaja te isplanirane strategije i aktivnosti kojima će se ostvariti cilj. (*Kurikul nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*, 2019)

U navedenim je dokumentima istaknuto samo ono što se odnosi na darovite pojedince te bez obzira na razrađenost i opširnost dokumenata u cijelosti, ovi se istaknuti dokumenti na samo nekoliko stranica osvrću na darovite učenike. Osim što se propisuju obvezna identifikacija i prilagođavanje sadržaja darovitim učenicima nedostaju komponente kojima bi se nastavnike konkretno usmjeravalo na ciljeve i zadaće koje bi trebali postići prilikom obrazovanja darovitih učenika.

10. PRILAGOĐENOST UDŽBENIKA RADU S DAROVITOM DJECOM

Prema dosadašnjim podacima mogli smo zaključiti da je ovaj svijet prilagođen većini, u kontekstu proučavanja ovoga rada, kurikul i nastavni plan i program prilagođeni su djeci koja predstavljaju većinu. To su djeca uobičajenih, prosječnih sposobnosti i mogućnosti u napredovanju. Naravno, takvo što nije neobično i jasno je da će se zakoni i propisi priviti uz većinski dio jer je to način na koji svijet funkcionira, ali postavlja se pitanje zanemarujemo li takvim

uobičajenim ponašanjem one koji istupaju iz okvira? Najviše pažnje pridaje se djeci predškolske dobi u predškolskim ustanovama gdje se odgojitelji bave djecom koja pokazuju viši stupanj razumijevanja i učenja u ranoj dobi. U Republici Hrvatskoj nije zabilježen ni jedan program koji se isključivo fokusira i brine o uspjehu, razvitku i napredovanju darovitih učenika. Za nas je takvo što još uvijek nepoznanica koja je u procesu rješavanja. Roditelji, odgojitelji i nastavnici osviješteni su u vezi s darovitim učenicima, a imaju također i sve potrebne i dostupne informacije za edukaciju o njima, stoga je nejasno zašto još uvijek ne postoji neki konkretan program usmjeren na darovite učenike koji pohađaju niže ili više razrede osnovne škole, pa čak i srednje.

U drugom, istraživačkom dijelu rada ponajprije želimo istražiti instrumente rada u odgojno-obrazovnom sustavu, a to su udžbenici. Važnost udžbenika ističe i autor S. Težak koji upozorava da se udžbenike ne smije podcijeniti u jezičnim predmetima bez obzira na doseg tehnologije i ostalih pomagala dostupnih učenicima današnjice jer je teško zamisliti spoznavanje jezičnih i književnoumjetničkih zakonitosti bez didaktičkih osmišljenih i usustavljenih tekstova. Takvi tekstovi nalaze se upravo u udžbenicima bez obzira na njihov oblik. (Težak 1996: 159) U ovome radu ćemo, na danas aktualnim udžbenicima, provjeriti koliko su prilagođeni darovitoj djeci i u kojoj mjeri sadrže informacije za one koji žele znati više te kako su autori odlučili potaknuti darovitu djecu u nastavi *Hrvatskoga jezika*.

Uzorak istraživanja bit će udžbenici nove generacije nakladnika *Školska knjiga* koji su dostupni u e-izdanju kako bi svi učenici sadržaj mogli pronaći i pratiti putem svojih tableta (u školama u kojima ih učenici posjeduju). U ovome ćemo radu predstaviti udžbenike i čitanke za sve razrede osnovne škole, odnosno

za 5., 6., 7. i 8.³ razred kojima se obrađuje gradivo nastavnih područja jezika i komunikacije, književnosti i stvaralaštva te kulture i medija. Dakle, cilj nam je analizirati sva tri nastavna područja u čitankama i udžbenicima koja su međusobno povezana u predmetu *Hrvatski jezik* i objektivno sagledati omjer zastupljenosti u prethodno navedenim nastavnim područjima.

Prilikom istraživanja naišli smo i na udžbenike osmišljene i prilagođene učenicima s teškoćama u razvoju i radu. Riječ je o knjigama *Hrvatska čitanka za dopunski i individualizirani rad* za 5., 6., 7. i 8. razred osnovne škole autorica Vesne Dunatov, Anite Petrić, Marije Čelan-Mijić i Ivane Šabić i *Udžbenik za dopunski i individualizirani rad iz hrvatskoga jezika* za 5., 6., 7. i 8. razred osnovne škole autorica Vesne Dunatov i Anite Petrić.⁴

Pohvalno je za autore što su uložili trud u osmišljavanje instrumenata za rad s učenicima s poteškoćama u razvoju, no mogli bismo se zapitati zašto daroviti učenici nemaju spremnu literaturu po kojoj će ih nastavnici voditi tijekom obrazovanja. Prema tome ovaj ćemo rad temeljiti na čitankama i udžbenicima namijenjenima učenicima koji pohađaju redovni plan i program u svom obrazovanju.

³ Šojat A. (2019) *Snaga riječi 5* (Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 6* (Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 7* (Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 8* (Hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 5* (Udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 6* (Udžbenik hrvatskoga jezika u šestome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 7* (Udžbenik hrvatskoga jezika u sedmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 8* (Udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

⁴ Naklada Ljevak škole, Zagreb

10.1. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU KNJIŽEVNOST I STVARALAŠTVO U OSNOVNOŠKOLSKIM ČITANKAMA

U nastavnome području književnosti i stvaralaštva analizirat ćemo set čitanki *Snaga riječi 5, 6, 7 i 8*⁵ nakladnika *Školska knjiga*, te ćemo vidjeti koliki je udio sadržaja namijenjen darovitim učenicima zastupljen u čitankama, odnosno na nastavnome području književnosti i stvaralaštva.

U čitanci *Snaga riječi 5, 6, 7 i 8* na prvim je stranicama autorica pozdravila učenike i ukratko ih upoznala s kategorijama i zadacima koji se nalaze u čitanci. Nakon uvodnog i srdačnog pozdrava nalazi se sadržaj kojim su jasno odijeljena poglavlja u čitankama. Prva kategorija s kojom se susrećemo u čitanci je kategorija *projekt*. Ova je kategorija ujedno i najzahtjevnija u čitanci jer od učenika zahtijeva ozbiljan istraživački rad, fokusiranost i želju za učenjem novih činjenica. No, je li mudro staviti najzahtjevniji zadatak upravo na sam početak čitanke? Jest. Razlog je vrlo jednostavan, u radu smo mnogo toga naveli o identifikaciji i upoznavanju učenika s kojima radimo kao nastavnici, projektom će nastavnici dobiti uvid u razred s kojim raspolažu, uvid u njihove sposobnosti i vještine, kreativnost, želju za radom i interes za predmetom. Na taj će način nastavnik imati dobar početak s kojim će dalje moći osmišljavati zadatke i zadavati ih prema sposobnostima pojedinaca, manjine ili većine. Projekti nisu predviđeni nakon svake lekcije jer bi došlo do zasićenja takvim tipom zadataka i pretpostavka je da bi se previše vremena utrošilo na izradu i prezentaciju jer su oni uglavnom usmjereni na učenikovo istraživanje i povezivanje raznih tema iz različitih predmetnih područja s predmetom *Hrvatski jezik*.

Primjer konkretnoga projektog zadatka jest *Život je škola – bake i djedovi u školskim klupama (istraživanje)* iz čitanke *Snaga riječi 6* za šesti razred osnovne

⁵ Šojat A. (2019) *Snaga riječi 5* (Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 6* (Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 7* (Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 8* (Hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

škole. Projekt se temelji na istraživanju kojim će učenici biti zaduženi pronaći sve potrebne podatke vezane na zadanu temu koja se obrađuje. Autorica je navela kao primjer neke od mogućih izvora literature potrebne za istraživanje poput: udžbenika, časopisa, novina, rječnika, enciklopedija, elektroničkih medija (Internet, radio, televizija), muzeja, galerija, knjižnica i stručnih osoba. Ovim se izvorima učenicima sugerira širok spektar mogućnosti pronalaska i sakupljanja potrebnih sadržaja kako bi zadatak bio uspješno izvršen. No, isto tako možemo zaključiti da samo prikupljanje i snalaženje za učenike u vrlo ranoj dobi (šesti razred) nije toliko jednostavno jer zahtijeva visok stupanj samostalnosti, angažiranost i veliku usmjerenost na obavljanje zadatka te vrlo dobro razumijevanje literature koja je predložena učeniku i s kojom se učenik susreće. Takvo što bi učeniku u ovoj životnoj dobi moglo predstavljati veliki izazov, te bi prosječan učenik najčešće uz pomoć roditelja posegnuo za prvim dostupnim izvorima kao što su udžbenici ili sadržaj putem Interneta. Prema saznanjima o darovitim učenicima, pretpostavka je da bi se daroviti učenik lakše i brže mogao snaći u ulozi istraživača jer je njihova želja i potreba za pronalaskom različitih sadržaja na različitim mjestima veća od one prosječne djece. Na taj način unose dinamiku u učenje i kreativnim sadržajem razvijaju vlastite vještine. Da bi projekt bio uspješno realiziran, u čitanci je osmišljeno nekoliko koraka koje učenik treba pratiti prilikom istraživanja. Za početak ideja je da istraživanje bude individualno, dakle, učenik bi trebao samostalno prikupiti i obraditi te predstaviti sve podatke vezane uz temu. U projekt ulaze i manji, ali zahtjevni zadaci poput intervjuiranja bake i djedova što zahtijeva osmišljavanje upitnika kojim će se prikupiti podaci o načinu obrazovanja nekadašnjih učenika, odnosno baka i djedova današnjih učenika. Kako bi prikupljanje podataka putem intervjua bilo uspješno, učenik bi trebao poznavati pojam *intervju* i sve što je potrebno da bi ga mogao realizirati. Nakon prikupljenih podataka od učenika se očekuje da organizira i samostalno procijeni kvalitetu dobivenih informacija te ih smisljeno organizira. Nakon analize podataka učenik bi trebao napisati tekst u kojem bi

pokazao vještinu stvaranja i oblikovanja teksta uz stilski, gramatički i pravopisno ispravno oblikovane rečenice. Nakon pisanja teksta projekt zahtijeva izradu postera koji će sadržavati najbitnije elemente iz prikupljena intervjua te bi učenik trebao moći razlučiti bitno od nebitnog kako poster ne bi zasitio nevažnim informacijama. Slijedi konačno uređivanje i lijepljenje materijala na poster koji mora biti smisljeno organiziran s uvodom, glavnim dijelom i završetkom te se od učenika očekuje sposobnost da taj poster nauči i predstavi razredu bez čitanja. Također, navedena je i rubrika samovrednovanja i vrednovanja koja podrazumijeva vrednovanje učenikova postera i predstavljanja postera te samovrednovanje koje učenik obavlja samostalno, objektivno i trudi se procijeniti kvalitetu svog rada. Nakon dubinske analize samo jednog projekta, a svaki od njih u čitankama zahtijeva sličan ili veći angažman, možemo reći da je ovaj tip zadatka napredan i iznimno izazovan za prosječnog učenika prema tome idealan je za darovito dijete. Ono što se ovim projektom želi provjeriti je stupanj snalažljivosti i samostalnosti, sposobnosti i kvalitete pisanja teksta, izrade anketnih upitnika te obrade prikupljenih podataka, snalaženje s tim podacima i osmišljavanje postera kojim se velik broj informacija mora reducirati, a na učeniku je da odredi što je ključno za predstavljanje publici. Učenik u šestome razredu osnovne škole još uvijek nije toliko vješt kao ni kognitivno razvijen da sve ove zadatke riješi i predstavi u kraćem vremenskom roku te se autorica projektima potrudila ponuditi sadržaj dovoljno kreativan i izazovan za darovite pojedince, dok bi drugi učenici grupno, podijelivši poslove mogli također realizirati ovaj projekt. Uz velike projektne zadatke zanimljivi su i oni manji *natjecateljski* ili *istraživački projekti* koji se ponekad nalaze na kraju lekcija u kojima je moguće osmisliti i postaviti takav tip zadataka. Primjer takvog tipa zadatka jest u sklopu *Mjeseca hrvatske knjige*. Uz pročitani tekst *Knjiga je čarolija* Melite Rundek, zainteresiranim se pojedincima može ponuditi sudjelovanje u natjecanju. Sudjelovati mogu učenici koji će pročitati pet knjiga izvan lektirnog popisa prema dogovoru s nastavnicima te će odgovarati na pitanja

vezana uz sadržaj navedenih knjiga. Ovaj bi se zadatak izvrsno uklopio kao dodatni zadatak za darovite učenike jer bi se osim čitanja učenici mogli okušati i u natjecanju s vršnjacima te tako učiti o zdravoj konkurenciji, učiti o disciplini prilikom odgovaranja na pitanja, a na kraju i pobjeđivati ili gubiti. Iako smo dali primjer iz udžbenika šestoga razreda, čitanke *Snaga riječi 5, 7 i 8* također sadrže projektne zadatke istoga tipa (drugih tema) koje su iznimno opširne i zahtijevaju mnogo truda, a prema stupnju težine i sugestijama na individualnom radu mogli bismo reći da bi iste projektne zadatke i učenici srednjoškolskog uzrasta mogli smatrati izazovom, stoga potvrđujemo zaključak kako čitanke *Snaga riječi 5, 6, 7 i 8* sadrži zadatke namijenjene obrazovanju darovite djece.

Sljedeća kategorija u čitanci je *saznajemo* koja se nalazi u žutom okviru kao dodatna informacija koja učenicima može poslužiti za proširivanje osnovnih znanja. Ona se nalazi pokraj svake lekcije i upućuje učenike u saznanje novih činjenica, primjerice potiče učenike da sami putem Interneta ili knjiga nauče više o temi koju obrađuju. Ponekad je tema u ovoj kategoriji usko vezana uz lekciju, a ponekad otvara nove vidike učeniku kako bi osvijestio da ne postoji samo jedan način interpretacije već mnoštvo njih ako dublje istražimo. Istraživanje je zastupljeno i u ovoj kategoriji, a znamo da je ono jedna od najdražih aktivnosti darovitih učenika ako su zainteresirani za temu. Tada bi mogli sate posvetiti samo jednom području zanimanja što je pozitivno jer na taj način ovom kategorijom obuhvaćamo njihovu pažnju i potičemo korištenje njihovih sposobnosti. Kategorija se nalazi nakon svake lekcije što je veoma važno za dopunu programu te je dodatan izvor informacija koje su neizbježne kod obrazovanja darovitih učenika.

Jedan od primjera navedene kategorije *saznajemo* možemo vidjeti u čitanci *Snaga riječi 6* na tekstu *Doživljaj kojeg se sramim* autorice Branke Primorac. Cilj teksta je predstaviti učenicima crticu kao prozni pripovjedni oblik. Taj je pothvat učenja učinjen prepričavanjem stvarnog traumatičnog događaja iz života autorice koja je svjedočila nasilju u školi. Ova je tematika iznimno važna i o njoj valja

govoriti, stoga je dostupna kategorija *saznajemo* učenicima omogućila da pročitaju više o nasilnicima i nasilničkim ponašanjima iz perspektive psihologa kao i ponešto o nagradi „Luka Ritz – Nasilje nije hrabrost“. Svaka kategorija *saznajemo* uključuje zanimljivosti i informacije iz svijeta koji nas okružuje i na taj način djeca obogaćuju znanje iz svoje opće kulture. U toj se kategoriji može pronaći i sugestija da učenici odgledaju film ili igranu seriju koja je povezana s prethodno obrađenim tekstom poput igrane serije *Djetinjstvo* na primjeru pročitanaog teksta - *Djetinjstvo i školovanje Ivice Kičmanovića* iz romana *U registraturi* Ante Kovačića. Od učenika se traži da usporede jedan element iz teksta i serije (analiza učionice) te da ga opišu u svoje bilježnice. Ovom se kategorijom učenike želi potaknuti na dodatan rad i doprinos u radu jer su zadaci osmišljeni tako da učenici svoj trud i vrijeme moraju uložiti i kod kuće. Ne možemo reći da je svaki zadatak u kategoriji *saznajemo* dovoljno zahtjevan kako bi odgovarao darovitim učenicima, ali je kategorija vrlo poučna, povezuje gradivo i nove informacije te je odličan dodatak čitankama za one koji se dodatno žele potruditi oko pojedine teme pa iz tog razloga istražiti više.

Još je jedna kategorija koju valja posebno istaknuti jer povezuje informatiku, učenicima često najdraži predmet i u ovom slučaju *Hrvatski jezik*. Kategorija se naziva *IKT ili informacijska i komunikacijska tehnologija*. U dogovoru s nastavnikom svi učenici, a posebno kreativniji pojedinci imaju priliku voditi jednu Online platformu na kojoj će biti moderatori i realizatori svojih ideja kojima će pridonijeti učenju svih učenika. Ovaj pristup radu zahtijeva od nastavnika, ali i učenika odlično poznavanje i rukovođenje internetskim stranicama, Online platformama za komunikaciju i dijeljenje multimedijских sadržaja, a ponajprije i samim računalom. Primjer provedbe jednog zadatka iz navedene kategorije možemo navesti iz čitanke *Snaga riječi 6* u kojoj je zadano da učenik sam osmisli, napiše i prezentira govor na temu Dječjih prava u nekoliko minuta. Ovim se zadatkom učenik uči služiti razrednim komunikacijskim kanalom jer je dužan svoj govor snimiti i objaviti ga na dogovorenoj mrežnoj

stranici. Kako bi učenik zadatak uspješno riješio mora biti informatički pismen i mora se znati služiti internetskim pretraživačem kako bi došao do potrebnih informacija na temelju kojih će pravopisno korektno i smisleno napisati kratki govor te ga pazeći na tempo i naglaske predstaviti razredu. Ovim se kraćim zadacima učenike potiče da u nastavnom području književnost i stvaralaštvo uvježbavaju i tematiku kojom se bave u nastavnom području jezika i komunikacije. Napominjemo da je riječ o djeci u šestome razredu osnovne škole kojoj se ovoliko povezanih zadataka može učiniti podosta zahtjevnima, stoga smo ove zadatke i kategorije istaknuli kao one za darovite učenike s većim sposobnostima od prosječnih učenika.

Primjer kategorija koje možemo nazvati uobičajenima i nimalo specifičnima, a opet vrlo važnima u čitanci su: *rječnik*, *stavi naglasak*, *razgovarajmo o pročitanome*, *promišljamo i povezujemo*, *učimo te pišemo i govorimo*. Svaka od njih sadrži pitanja vezana uz tekst koji se obrađuje ili zahtijeva od učenika da uz pomoć teksta dođu do zaključaka. Također, zadaci u kojima se učenici usmeno i pismeno izražavaju predstavljaju klasičan tip vođenja nastave, stoga ih ne smijemo isključiti iz nje. Primjerice u kategoriji *rječnik* učenicima su ponuđene riječi za koje autori smatraju da bi mogle biti problematične prilikom iščitavanja i razumijevanja teksta. Ponekad se postavljaju i pitanja vezana uz kontekst na koja bi napredniji i načitaniji učenici lakše mogli znati odgovor. Primjerice, pitanje u kategoriji *rječnik* glasi: *koje je značenje riječi svod u kontekstu pjesme?* Za odgovor na ovo pitanje potrebno je razumjeti pjesmu iz prvog čitanja ili poznavati samu riječ otprije te kategorizirati riječ prema njezinu značenju, što od učenika zahtijeva prethodno stečena znanja. *Stavi naglasak* kategorija je u kojoj se učenicima naglašavaju ključna teorijska pitanja koja moraju upamtiti nakon čitanja, kao i potencijalna pitanja koja bi mogla biti postavljena prilikom usmenih provjera (*Koje su vrste rime? Kako rima pridonosi ritmu pjesme?*). *Razgovarajmo o pročitanome* kategorija je osmišljena s pitanjima izravno povezanima uz tekst. Učenicima služi kako bi ponovili o čemu

je riječ u pjesmi ili tekstu nakon neposrednog čitanja. Ne zahtijeva logično razmišljanje, inovativnost, kreativnost ili maštu već samo sposobnost slušanja i razumijevanja pročitanoga. *Promišljamo i povezuje*mo kategorija je u kojoj učenici na temelju zadanih pojmova iz pjesme ili proznog teksta samostalno dolaze do zaključaka i iznose vlastita mišljenja. Primjer takvoga pitanja glasi: *Kako bi popravio/poppravila svijet?*. *Učimo* je kategorija u kojoj se nalaze svi novi pojmovi koje su usko povezani uz pročitani tekst ili pjesmu. Primjerice *pročitaj strofu po strofu i izdvoji motive; odredi temu pjesme u jednoj rečenici*. Dakle, ovim se zadatkom učenike želi vratiti na tekst ili pjesmu te na ponovno iščitavanje i analizu. Kao posljednju, izdvojit ćemo kategoriju *pišemo i govorimo* u kojoj je učenicima zadano da se izraze pismenim ili usmenim putem. U ovoj kategoriji uvijek su pripremljena dva zadatka, jedan se uglavnom odnosi na pismeno izražavanje putem sastavka dok je drugi ponešto zahtjevniji, odnosno kreativniji te bi više mogao zainteresirati darovite učenike. Primjer: *osmisli melodiju za pjesmu pa je otpjevaj sam sebi, nakon što uspješno uglazbiš pjesmu podijeli je s razredom*. Ovakav primjer zadatka zasigurno će inspirirati darovitog učenika posebno onoga koji ima kombinaciju nekoliko vrsta inteligencija prema Gardneru (glazbeno-ritmička i verbalno-lingvistička). Na taj će način pokazati svoje vještine i povezati predmet *Hrvatskoga jezika* i *Glazbene kulture*.

Kategorije koje smo nazvali uobičajenima to uistinu i jesu jer ne zahtijevaju veliku ambiciju i iskakanje iz redovnog programa već su u skladu s mogućnostima učenika u određenom stadiju obrazovanja. Samo neke od posljednje navedenih kategorija mogu biti dovoljno zanimljive i izazovne te primjenjive u radu s darovitim pojedincima, no o tome uvelike ovisi i nastavnikova želja i motivacija za radom.

10.2. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU *KULTURA I MEDIJI* U OSNOVNOŠKOLSKIM ČITANKAMA

Svijet u kojem danas živimo i u kojem obrazujemo našu djecu možemo nazvati digitalnim svijetom. Ta se digitalna komponenta isprepliće sa svim tradicionalnim načinima poučavanja pa možemo reći da se digitalna kompetencija ne čini nepoznatom nastavnicima, kao ni učenicima. (Visinko 2014: 206) U svakom se segmentu učenike može uputiti da nešto samostalno istraže, da sami kod kuće pronađu i napišu uz pomoć Interneta i medija, no bez obzira na mogućnosti i dostupnost svih oblika sadržaja učenici i dalje ne osjećaju motiviranost i želju za istraživanjem u svrhu rješavanja domaćih zadataka ili učenja. Nešto je drukčija situacija po pitanju darovitih učenika. Kada vidimo da neko dijete pokazuje interes za bilo koji predmet, u ovom slučaju *Hrvatski jezik* taj interes moramo prigrliti i učeniku omogućiti razvoj onih sposobnosti i vještina koje posjeduje.

U čitanci *Snaga riječi 5, 6, 7 i 8*⁶ izdvojeno je poglavlje u svakom od razreda kojim se obrađuju nastavne cjeline iz područja kulture i medija. Prema tome u ovom setu čitanki možemo pronaći sadržaj uz pomoć kojeg učenici uče o medijima bilo tiskanim ili elektroničkim. Ono što možemo primijetiti kao osmišljen projektni zadatak za peti razred osnovne škole jest *Moj mali časopis*. Iako je većina učenika petoga razreda još podosta zaigrana i nezrela za tako veliki projekt, daroviti bi se učenici mogli vrlo dobro snaći u njemu. U čitanci je predloženo da se projekt realizira kratko i sažeto u bilježnicama učenika. No i dalje je previše uputa koje bi učenik trebao slijediti te zbog toga smatramo da bi uz pomoć nastavnika daroviti učenici mogli realizirati ovaj projekt; osim njegove realizacije, uz dobro bi vodstvo učenici mogli napraviti časopis koji će biti

⁶ Šojat A. (2019) *Snaga riječi 5* (Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 6* (Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 7* (Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
Šojat A. (2021) *Snaga riječi 8* (Hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

objavljivan sve četiri godine pohađanja viših razreda osnovne škole. Zanimljiv projektni zadatak iz područja kulture i medija ponuđen je i u ostalim razredima. Primjerice, u šestome razredu osnovne škole predviđen je projektni zadatak pod nazivom *Reklama*. Učenici bi uz pomoć zadatka naučili što je reklama, čemu ona služi, a isto tako ih se potiče da iskoriste maštu te osmisle vlastiti proizvod koji će putem reklame predstaviti publici. Učenicima se sugerira da koriste informatičku tehnologiju što, osim posjedovanja, zahtijeva vrlo dobro poznavanje i rukovođenje njome. Montaža i posebni efekti koje autorica spominje prilikom stvaranja reklame, zahtjevni su i razumljivo je ako ih učenici u toj dobi ne mogu ili ne znaju koristiti. Autorica čitanke detaljno je objasnila svaki korak u izradi reklame koji bi valjalo pratiti kako bi učenici uspješno obavili zadatak, no ovakvim tipom izazova autorica diskretno ukazuje da je sadržaj namijenjen darovitim učenicima u nadi da će imati pristup svim pomagalima potrebnim za izradu projekta. Iako zvuči jednostavno čitajući upute, zadatak je vrlo kompleksan i zahtijeva dublje proučavanje tehnologije i marketinga kako bi učenik u svojoj ranoj životnoj dobi uspio postići predviđeni cilj. Moramo imati na umu da svi prosječni učenici nemaju jednake kapacitete već neki graniče s ispodprosječnim učenicima zbog nezainteresiranosti za nastavu dok drugi graniče s darovitim pojedincima zbog velike želje da budu uključeni u što više aktivnosti iako ih ne obavljaju toliko spretno i kvalitetno kao daroviti. Ova činjenica još je jedan od dokaza da su projektni zadaci osmišljeni kako bi čitanku i zahtjevnost zadataka podigli na višu razinu i omogućili pojedincima drukčiji vid učenja. U sedmome je razredu osmišljen projekt pod nazivom *Televizijska ili radijska emisija*. Cilj je projekta snimiti televizijsku ili radio emisiju o temi koja učenika trenutno zanima. Također su pripremljene detaljne upute kojima se učenik može poslužiti prilikom izrade emisija u jednom od oblika. Možemo i sami zaključiti kako od početne ideje do finalnog proizvoda postoji mnoštvo detalja o kojima treba razmišljati, stoga i ovaj projektni zadatak prema svakom kriteriju ubrajamo u zadatke namijenjene darovitim pojedincima. Naravno, ovaj projekt uz

ambicioznog nastavnika može postati jedan od znakova prepoznatljivosti škole kojim će se ostali nastavnici, ali i svi učenici ponositi. Element koji je važan za vođenje televizijske ili radio emisije je i rast na socijalnoj ljestvici koji može doprinijeti darovitom učeniku jer smo prethodno u radu spominjali kako daroviti pojedinci imaju poteškoća sa sklapanjem prijateljstava i prihvaćanjem zajednice. U osmome razredu osnovne škole očekivano je sastaviti projektni zadatak koji će biti ponešto zahtjevniji od preostalih u nižim razredima. U posljednjem projektnom zadatku u sklopu područja kulture i medija osmišljena je izrada *godišnjaka* razrednog odjela koja će obuhvaćati sve prethodno pohranjene uspomene na razred i osnovnoškolsko obrazovanje. Kao i do sad, projekt sadrži upute koje učenike već na početku upozoravaju da je riječ o kompleksnom zadatku za koji je potrebna dobra organizacija kao jedan od prvih koraka do realizacije. Autorica sugerira da učenici samostalno odaberu jednoga učenika koji će im voditi projekt, odabir bi trebao nadgledati nastavnik i usmjeriti razred na ispravan odabir. Za realizaciju projekta potrebno je procijeniti učenike razrednog odjela i u konačnici pokrenuti projekt samo ako je razred složan kako bi uspjeli dogovoriti prikupljanje i preraspodjelu poslova. Projekt se može realizirati na nekoliko načina, plakatima ili Power Point prezentacijom, a u njemu svoje vještine mogu iskazati učenici iz područja različitih interesa. Ovim zadatkom daroviti, ali i svi drugi učenici uče što je sve potrebno za timski rad, kako uvažavati tuđe ideje i prijedloge te postići kompromis. Po završetku projekt je osmišljen da se predstavi putem plakata ili medija svim zainteresiranim učenicima, roditeljima i cijelom osoblju škole. Iako bi nastavnik *Hrvatskoga jezika* bio uvijek dostupan za pomoć, najveći dio posla predviđen za učenike, a kako bi se uopće upustili u takav zadatak nastavnik je dužan procijeniti i savjetovati učenike kod odabira voditelja programa te isto tako pratiti da netko od učenika ne izostane ili bude namjerno izdvojen.

Osim veoma istaknute kategorije pod nazivom *projekt* dostupne su i ostale kategorije s kojima smo se susreli i u nastavnom području književnost i stvaralaštvo: *rječnik, stavi naglasak, razgovarajmo o pročitanoj, promišljamo i povezujemo, učimo te pišemo i govorimo, IKT*. Svaka od njih ima istu funkciju kao i kod prethodno obrađenog nastavnog područja. Cilj je ovih kategorija ponuditi zadatke kojima će nastavnik čitave školske godine voditi nastavu, odnosno usmjeravati učenike pitanjima koja se odnose na sadržaj lingvometodičkog predloška i poticati ih na samostalan rad koji je u skladu s njihovim uzrastom i većinskim mogućnostima i sposobnostima razreda.

U nastavnom području kulture i medija situacija je gotovo identična onoj s područja književnosti i stvaralaštva. Nastava je u većinskom dijelu namijenjena i osmišljena za učenika prosječnih sposobnosti. Od zadataka koji predstavljaju temelj i osnovu na kojoj gradimo znanja iz novo obrađenih cjelina do onih zadataka koji zahtijevaju razmišljanje i aktivnost učenika. Projektni zadaci ističu se u tim kategorijama. Takvo što je posebno vidljivo u nastavnom području kulture i medija jer su predloženi projekti zahtjevniji u svakom od četiriju razreda, koji uz dobro vodstvo mogu postati nešto više od običnog školskog zadatka. Projektni su zadaci u realizaciji vrlo rijetki jer osim darovitih i iznadprosječno zainteresiranih učenika potrebno je imati dobar odnos i suradnju s ostalim nastavnicima kao i financijsku potporu kojom će se učenicima omogućiti tehnologija i materijali potrebni za realizaciju projekata.

10.3. ANALIZA SADRŽAJA ZA DAROVITE U NASTAVNOM PODRUČJU JEZIKA I KOMUNIKACIJE U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA

Jezik i komunikacija je nastavno područje koje učenicima najčešće stvara određene poteškoće u razumijevanju, stoga nije omiljeno kod učenika. Daroviti učenici imaju drukčiji pristup području jezika i komunikacije. Takav odnos prema području jezika i komunikacije stvoren je zbog lakoće savladavanja gradiva koje se u njemu obrađuje. Daroviti vrlo vjerojatno imaju visoke jezične i verbalne sposobnosti te urođeni smisao i osjećaj za pravopis i gramatiku. Zbog tih se sposobnosti osjećaju sigurno u ovom nastavnom području pa im izazovni zadaci ne predstavljaju problem nego ih smatraju zanimljivima. No, na ovoj ćemo usporedbi i analizi udžbenika vidjeti koliko su oni zapravo prilagođeni darovitim učenicima i sadrže li dodatne informacije koje bi mogle okupirati pažnju darovitih dok u pozadini nastavnik objašnjava ostatku razreda ono što daroviti već znaju.

Udžbenik *Naš hrvatski 5, 6, 7 i 8*⁷ je onaj čiji ćemo sadržaj analizirati u nastavnome području jezika i komunikacije. Potom ćemo vidjeti sadrži li ovaj set udžbenika sadržaj primjeren darovitim učenicima ili je isključivo namijenjen radu s prosječnim učenicima. I na području jezika i komunikacije autorica je učenike na prvim stranicama upoznala s kategorijama s kojima će se susretati obrađujući nastavne cjeline predviđene za svaku od nastavnih godina. U petome, šestome, sedmome i osmome razredu udžbenika *Naš hrvatski* autorica primjenjuje iste kategorije kako bi ostala dosljedna radu i pristupu gradivu što i kod učenika stvara jednu vrstu rutine. Kategorije koje ćemo analizirati su: *poveži, saznaj, savjet,*

⁷Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 5* (Udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 6* (Udžbenik hrvatskoga jezika u šestome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 7* (Udžbenik hrvatskoga jezika u sedmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 8* (Udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

rječnik, pripremi se, nauči, nauči više, točno piši i govori te razmisli i ponovi. Ovim imperativnim oblicima koje autorica odabire za obraćanje učeniku, bitko usmjerava pažnju na bit kategorije i zadataka postavljenih u svakoj od njih. Prva od njih jest kategorija *poveži*. U njoj je predviđeno da učenici samostalno primjenjuju naučena znanja povezujući ih s novim znanjima koja će naučiti tijekom sata. Nerijetko se od njih traži da koriste znanje iz područja književnosti i stvaralaštva te da se prisjete tekstova i pjesama u kojima bi mogli primijeniti novostečeno znanje iz područja jezika i komunikacije. Primjerice u sedmome razredu osnovne škole prilikom obrade *Upravnog i neupravnog govora* pitanja koja su postavljena u kategoriji *poveži* su: *Prepoznaješ li u tekstu dijalog? Što je dijalog? Kako se u tiskanome tekstu bilježi dijalog? Koje znakove upotrebljavaš navodeći doslovce tuđe riječi?* Dakle, kako bi učenici odgovorili na ova pitanja morali su odslušati ili pročitati lingvometodički predložak, a potom se prisjetiti što su naučili o dijalogu i kako se on bilježi. Uz svako obrađeno gradivo slijede nova pitanja kojima se učenici prisjećaju naučenog gradiva. Zbog učestalosti ponavljanja i potrebe nastavnika da prosječne učenike potpitanjima navodi na trag pojedini bi daroviti učenici mogli izgubiti motivaciju i želju za radom. Zbog sporog odvijanja situacije i gubitka koncentracije moguće je da postanu nestašni i stvaraju nered na satu, a nerijetko se daroviti učenici bavi nekom drugom aktivnošću na satu obrade novoga gradiva jer nastavnik zanemari njihove potrebe. Ako nastavnik primijeti darovito dijete u svom razredu morao bi unaprijed pripremiti zadatke koje će darovito dijete rješavati dok ostali učenici postepeno dolaze do zaključaka na zadanu temu. *Saznaj* je kategorija u kojoj je autorica na jednom mjestu sastavila sve bitne pojmove prilikom obrade novog gradiva. Na primjer ako obrađujemo upravni i neupravni govor tada ćemo sažeti lekciju postavljajući u kategoriju ključna pitanja na koja će učenici trebati znati odgovor poput: *Što je upravni, a što neupravni govor? Od kojih se dijelova sastoji rečenica s upravnim govorom? Koji se rečenični i pravopisni znakovi pišu u rečenici s upravnim govorom?* Ova kategorija svojim pitanjima služi za

usmjeravanje učenika prilikom samostalnog ponavljanja i učenja gradiva kako bi znali na što je nužno znati odgovor. Osim što je vodilja za samostalni rad, kategorijom će se u nastavnome satu zasigurno poslužiti i nastavnik prilikom isticanja najvažnijih pojmova. Prema tome, kao ni u kategoriji *poveži*, ovdje ne vidimo sadržaj prigodan za darovite učenike, već nepotrebno ponavljanje informacija koje se njima doimaju očitima. *Savjet* je kategorija koja je pomno osmišljena da učenicima pomogne prilikom samostalnog učenja. Upućuje učenike na važne podatke kao i na nove informacije kojima bi se učenici trebali služiti kod primjene nove jezične pojave. Učenicima su ponuđena jezična rješenja kojima se mogu služiti kod funkcionalne uporabe jezika. Primjerice, kada učenici šestoga razreda osnovne škole obrađuju lekciju *Brojevi* u kategoriji *savjet* otisnuto je upozorenje o pisanju datuma pri čemu ljudi svakodnevno griješe. *Savjet* u udžbeniku *Naš hrvatski 6* glasi: *Vrlo se često datumi pišu nepravilno pa treba na to pripaziti. Takve se nepravilnosti primjećuju i u mnogim medijima, a osobito u pisanju izraza po prvi put. Istraži zbog čega se nepravilno piše taj izraz pa savjetuj druge osobe kako ga treba pisati.* Ovim se iskazom učenike ne osvješčuje samo na ispravno pisanje brojeva i datuma nego i na samostalan istraživački rad i angažman koji uključuje posjet knjižnici ili pretraživanje internetskih stranica na kojima se nalazi pravopis u e-izdanju te na taj način učenici mogu samostalno doći do rješavanja problema. Ovakvo što bi se moglo zadati učenicima koji su daroviti kao dodatan zadatak koji bi mogli odraditi za vrijeme nastavnoga sata putem svojim tableta (ako su dostupni u učeniku) te na kraju sata cijelom razrednom odjelu objasniti određeno jezično pitanje. Ovakav se način rada može primijeniti i na obradi drugog gradiva ako se unaprijed učenik i nastavnik dogovore oko discipline i ako učenik ozbiljno prihvati zadatak te ga odgovorno riješi. Dakle, kategorijom *savjet* mi kao nastavnici možemo postići nešto više od čitanja onoga što je otisnuto u udžbeniku i dopustiti darovitim učenicima da odrade manje zahtjevan i kratak istraživački zadatak koji će na kraju sata javno predstaviti ostalim učenicima. *Rječnik* je kategorija koja je neizostavni

dio svakog udžbenika ili čitanke. Iznimno je vrijedno bilježiti svaku nepoznatu riječ posebno učenicima osnovnoškolske dobi jer u tom razdoblju najbolje pamte i stvaraju „inventar“ vlastitog rječnika kojim će se služiti u budućnosti. Kao što smo naveli, u ovoj se kategoriji najčešće nalaze riječi za koje autori smatraju da će učenicima predstavljati problem tijekom čitanja, a potom razumijevanja teksta. No, ovisno o jezičnom sadržaju koji se obrađuje ova kategorija može sadržavati i pokoji zadatak poput onoga u šestome razrednu osnovne škole prilikom obrade teme *Hrvatska narječja i govori*. U kategoriji *rječnik* učeniku se nudi mogućnost da se okuša u pisanju kratkog osobnog rječnika mjesnoga govora kojim govori. Rječnik će složiti abecedno te napisati inačicu i navesti značenje svake riječi. Zadatak se može zadati svakom učeniku kojem prvi, materinski jezik nije ujedno i standardni jezik. Prosječan bi učenik mogao napisati u svoju bilježnicu do dvadeset riječi s njihovim inačicama i značenjem, dok bi za darovite nastavnik mogao pokrenuti veći projektni zadatak kojim bi učenik terenski ispitao ukućane te na temelju toga napravio *Mali školski rječnik* mjesnoga govora određenog mjesta iz kojega dolazi. Proučavajući udžbenike, dolazimo do zaključka da izvođenje projektnih zadataka iz kategorije *rječnik* nije pouzdano jer je ova kategorija uglavnom namijenjena isključivo pojašnjenju nepoznatih riječi iz lekcije. Sljedeća kategorija s kojom se učenici susreću u svojim udžbenicima jest *nauči*. Nazivom ove kategorije jasno je dano do znanja kako je riječ o svim najvažnijim pojmovima koje učenik treba naučiti. Ova se kategorija najčešće nalazi u crvenom okviru uz svaku definiciju, odnosno u okviru se ponavlja važna definicija iz teksta koju učenik treba upamtiti. Ovom kategorijom nema velikih mogućnosti razgranavanja kao ni osmišljavanja aktivnosti pogodnih za darovite. Kategorija je važna jer se nastavnici učestalo vraćaju na ponavljanje definicija kako bi što bolje utvrdili gradivo i nakon svakog primjera ukratko ponove zašto je tomu tako. Bilo to darovitim učenicima zamarajuće ili ne, za većinu razreda je uistinu nužno i korak u kojem nastavnik ponavlja definiciju ne može biti izbačen iz nastave. Jedini savjet koji možemo predložiti za nastavnike jest da uvijek imaju

pripremljene dodatne zadatke kojima će okupirati pažnju darovitih učenika te im onemogućiti iskorištavanje situacije za vrijeme ponavljanja i objašnjavanja gradiva u svrhu stvaranja nepotrebnog nereda na satu ili gubljenja njihove pozornosti. Nadovezujući se na kategoriju *nauči*, udžbenik nudi i ponešto dodatnih informacija kojima će učenik moći proširiti svoja znanja, vještine i sposobnosti na zadanu temu u kategoriji pod nazivom *nauči više*. Za ovu kategoriju vrijedi isto što i za prethodnu *nauči*, ona ne sadrži pitanja i zadatke kojima bi se mogla okupirati pažnja darovitih učenika nego sadrži informacije usko vezane uz nastavnu temu. U ovoj se kategoriji uglavnom nalaze dvostruke mogućnosti kod kojih je jedna neispravna, a učestala u govoru te se primjerima u kategoriji nastoji riješiti dilema. *Nauči* i *Nauči više* jednaku ulogu imaju u svim udžbenicima *Naš hrvatski* od petoga do osmoga razreda. Primjer jedne takve situacije česte kod učenika, ali i odraslih govornika jest razlikovanje vezničkih riječi *dok* i *kad(a)* – *Dok dođem na šišanje, reći ću što želim./ Kad dođem na šišanje, reći ću što želim.* Vidjevši jedan od primjera koji je ponuđen u ovoj kategoriji zaključujemo da nije riječ o dodatnom sadržaju za darovite, već o sadržaju koji koristi svaki govornik hrvatskoga jezika. Kategorija *točno piši i govori* sljedeća je u nizu, a njome se učenike poziva da dobro promotre kako se ispravno upotrebljava nova jezična pojava i da poštuju pravopis. Uz to u kategoriji se nude i jezični savjeti što je pravilno koristiti, a što bi trebali izbjegavati u pisanju. Zanimljiva je i mogućnost koju nudi sve više udžbenika novije generacije, a to su auditivne upute o ispravnome ili neispravnom izgovoru pojedinih riječi, izraza i rečenica. Takva je mogućost korisna svakom učeniku jer ponekad pod utjecajem mjesnoga govora kao i u okruženju u kojem odrasta učenik nema mogućnost čuti pravilan naglasak ili uporabu jezika. Zaključili smo važnost ove kategorije, no nismo zamijetili da ona sadrži mogućnost kojom bismo je mogli proširiti ili osmisliti pomoću nje dodatnu aktivnost za darovite učenike. Sljedeću ćemo promotriti i analizirati kategoriju *razmisli i ponovi*. U njoj učenici u sažetom obliku dobivaju pristup svim najvažnijim podacima koje su prethodno

obradili u lekciji na jednom mjestu. Uvijek se nalazi na kraju obrađene lekcije u udžbeniku i sadrži nekoliko pitanja različitog tipa. Pitanja su povezana s konkretnim odgovorom koji je uglavnom usmjeren na definicije. Sljedećim tipom pitanja očekuje se odgovor koji će sadržavati zaključak učenika. Posljednji je tip pitanja kreativan, a jedan od njih u sedmome razredu osnovne škole glasi: *Nacrtaj šalu u kojoj ćeš duhovito prikazati upotrebu zareza u svakodnevnoj komunikaciji.* U osmome razredu prilikom učenja nastavne teme *Uzročna i namjerna rečenica* kreativni tip zadatka bio je osmisliti pisanu provjeru znanja koja će sadržavati znanje o svim priložnim rečenicama. Učenici bi svoje provjere međusobno mijenjali i rješavali u svrhu uvježbavanja gradiva. Analizirajući tipove zadataka u kategoriji *razmisli i ponovi* zaključili smo da su svi zadaci umjerene težine te bi nastavnici trebali pripremiti izazovnije primjere o kojima će daroviti učenici više promišljati i za koje će im trebati više vremena, odnosno jednako vremena kao i prosječnim učenicima za rješavanje zadataka iz udžbenika. Posljednja kategorija u udžbeniku je pod nazivom *samovrednuj*. U toj je kategoriji učenicima ponuđeno nekoliko ključnih pojmova s kojima raspolažu nakon obrađene lekcije. Kategorija služi da učenike nauči objektivnom samoocjenjivanju i procjeni vlastitog znanja te na taj način učenici mogu procijeniti svoju spremnost za nadolazeće provjere. Ova je kategorija vrijedna svim učenicima prosječnima ili naprednima, no da bi darovito dijete dobilo točan uvid u svoje znanje, za koje se pretpostavlja da je prema proširenom kurikulu, nastavnik bi trebao sastaviti pitanja koja će darovitom pojedincu služiti kao orijentir za vrijeme učenja i samoocjenjivanja.

Analiziravši set udžbenika koji pokriva nastavno područje jezika i komunikacije, zaključili smo kako nema sadržaja namijenjenog darovitim učenicima, a vrlo je malo zadataka koje bi nastavnici mogli vlastitom kreativnošću proširiti i prilagoditi za darovite.

10.4. ZAKLJUČAK O ANALIZI ČITANKI I UDŽBENIKA

Usporedivši odabrane čitanke i udžbenike s nastavnih područja književnosti i stvaralaštva, kulture i medija te jezika i komunikacije možemo zaključiti sljedeće; vrlo je malo sadržaja koji su prihvatljivi i dovoljno izazovni za darovite učenike. Zadaci i aktivnosti namijenjene su učenicima koji slijede redovan program osnovnoškolskog sustava. Neki su od zadataka vidno kompleksniji što smo istaknuli u analizi, a pritom mislimo na projekte ili zadatke koji zahtijevaju neku vrstu istraživanja ili poznavanja drugog područja proučavanja. Ovakvi su zadaci poticajni za sve učenike jer će možda i njih ponukati da otkriju svoje do tad skrivene sposobnosti ili će ih nastavnik motivirati da budu aktivniji u nastavi, najčešće ocjenom. U tom je dijelu najveća razlika između darovitih učenika i onih prosječnih, daroviti nisu motivirani ocjenama već željom za rješavanjem problema i znatiželjom usmjerenom prema nekom predmetu istraživanja. Ocjena je samo nagrada koja će svakako uslijediti nakon iskazanog truda i interesa te su oni toga svjesni.

Kako bismo prikazali količinu sadržaja prigodnih za darovite učenike u čitankama i udžbenicima koristit ćemo tablični prikaz na kojem ćemo s lijeve strane prikazati kvantitativni, a s desne kvalitativni pristup analizi korištenih setova čitanke i udžbenika.

Kategorije u čitanci <i>Snaga riječi 5, 6, 7 i 8</i> za područje književnosti i stvaralaštva te kulture i medija	Prilagođenost sadržaja darovitim učenicima
1. projekt	Prilagođeno darovitim učenicima.
2. natjecateljski ili istraživački projekt	Prilagođeno darovitim učenicima.
3. saznajemo	Djelomično prilagođeno darovitim učenicima.

4. IKT	Djelomično prilagođeno darovitim učenicima.
5. rječnik	Prilagođeno prosječnim učenicima.
6. stavi naglasak	Prilagođeno prosječnim učenicima.
7. razgovarajmo o pročitanome	Prilagođeno prosječnim učenicima.
8. promišljamo	Prilagođeno prosječnim učenicima.
9. učimo	Prilagođeno prosječnim učenicima.
10. pišemo i govorimo	Prilagođeno prosječnim učenicima.

Tablica 1.

Prva tablica obuhvaća analizu seta čitanki Snaga riječi za 5., 6., 7. i 8. razred osnovne škole. U njima smo analizirali sadržaj prema kategorijama iz nastavnih područja književnosti i stvaralaštva te kulture i medija. Kategorije koje smo proučavali iz nastavnih područja književnosti i stvaralaštva te kulture i medija su: *projekt, natjecateljski ili istraživački projekt, saznajemo, IKT, rječnik, stavi naglasak, razgovarajmo o pročitanome, promišljamo, učimo, pišemo i govorimo*. Ukupno smo proučavali deset kategorija od kojih su dvije kategorije *projekt* i *natjecateljski ili istraživački projekt* prilagođene darovitim učenicima jer zahtijevaju veliku količinu znanja iz različitih područja, vještina i sposobnosti te snalažljivosti i organiziranosti kako bi učenici od petoga do osmoga razreda realizirali jedan od tih projekata. Kao djelomično prilagođenu kategoriju naveli smo IKT (informacijsko komunikacijska tehnologija) jer se osnovama na računalu znaju služiti gotovo svi učenici, no pretpostavka je da će nastavnici zahtjevnije zadaće dodijeliti učenicima koji pokazuju darovitost na tom području te tako spojiti dva predmeta, *Hrvatski jezik* i *Informatiku*. Preostale kategorije nisu posebno prilagođene darovitim učenicima. One služe za praćenje redovnog

i uobičajenog tempa nastavnoga sata te su namijenjene učenicima koji spadaju u prosječno uspješne. Prema tome možemo zaključiti kako je većina sadržaja u čitankama *Snaga riječi 5, 6, 7 i 8* namijenjena redovnom planu i programu po kojem se obrazuje najveći broj djece u Republici Hrvatskoj.

Kategorije u udžbeniku <i>Naš hrvatski 5, 6, 7 i 8</i> za nastavno područje jezika i komunikacije	Prilagođenost sadržaja darovitim učenicima
1. poveži	Prilagođeno prosječnim učenicima.
2. saznaj	Prilagođeno prosječnim učenicima.
3. savjet	Djelomično prilagođeno darovitim učenicima.
4. rječnik	Djelomično prilagođeno darovitim učenicima.
5. nauči	Prilagođeno prosječnim učenicima.
6. nauči više	Prilagođeno prosječnim učenicima.
7. točno piši i govori	Prilagođeno prosječnim učenicima.
8. razmisli i ponovi	Prilagođeno prosječnim učenicima.

Tablica 2.

U drugoj tablici obuhvatili smo analizu seta udžbenika *Naš hrvatski 5, 6, 7, i 8* kojim pokrivamo sadržaj nastavnoga područja jezika i komunikacije. Kao i u prethodnoj analizi proučavali smo sve kategorije u udžbeniku i na temelju zadataka došli smo do zaključka o prilagođenosti sadržaja u udžbenicima darovitim učenicima. Kategorije koje smo analizirali su: *poveži, saznaj, savjet, rječnik, nauči, nauči više, točno piši i govori, razmisli i ponovi*. Na području

jezika i književnosti situacija je drukčija negoli kod analize čitanki. Naime, jezični je sadržaj u znatno manjoj mjeri na bilo koji način prilagođen darovitim učenicima. Pritom mislimo mogućnosti proširivanja već postojećih zadataka i prilagođavanja darovitim učenicima. Mogli bismo zaključiti da je tomu tako jer je područje jezika i komunikacije vrlo zahtjevno za većinu učenika, stoga autori ne žele zasititi udžbenike sadržajem koji bi mogao demotivirati većinski broj učenika. Pretpostavka je da su nastavnici dužni osmisliti zadatke i dodatne materijale kojima će pratiti mogućnosti darovita djeteta.

Dakle, udžbenici i čitanke napravljeni su tako da bi zadovoljili kapacitet većinskog dijela razreda, što smo mogli i očekivati. Provedeno istraživanje autorice Nede Pleić također potvrđuje zaključak koji je jasan i našom analizom udžbenika. Naime, autorica Pleić je anketiranjem osnovnoškolskih nastavnika došla do rezultata u kojima velika većina nastavnika navodi važnost prilagodbe nastavnog plana i programa kao i udžbenika darovitim učenicima, no nikakvu realizaciju po tom pitanju. (Pleić 2009: 31) Kod obrazovanja darovitih mnogo zadaća pada na leđa nastavnika koji moraju biti osviješteni o svojoj ulozi i važnosti pri stvaranju čvrstih temelja kod djeteta drukčijih, uglavnom mnogo viših sposobnosti. Ovu tvrdnju također potvrđuje i istraživanje autorice Pleić koja navodi kako nastavnici najviše vole grupne aktivnosti od individualnih ili mentorskih jer škole honoriraju grupne radove, što je jedna od motivacija za nastavnika. (Pleić 2009: 31) Najidealnija situacija je ona u kojoj je nastavnik svjestan svoje uloge, nastavnik dorađuje program za darovito dijete u skladu s njegovim interesima i sposobnostima i nastavnik se trudi učeniku omogućiti adekvatne zadatke uz pomoć kojih će dijete napredovati. No, može se reći da situacija nije uvijek toliko bajna, postoje dakako i nastavnici koji zanemare identifikaciju ili naprosto na njih utječe neki drugi faktor nezadovoljstva zbog kojeg nastavnik ne daje svoj maksimum i na taj način zakida dijete. Manjkom truda nastavnik može stvoriti u učeniku neko od problematičnih vrsta ponašanja o kojima smo govorili u poglavlju *o poteškoćama u obrazovanju darovitih*.

Kombinacijom nezainteresiranih roditelja i nezainteresiranih nastavnika dijete uistinu može postati nametljivo, naporno, frustrirano i za razredno okruženje nesuradljivo.

Ono što bi bilo idealno rješenje kako bismo djelomično izbjegli nevoljkost nastavnika i napravili školu i učionicu sigurnim utočištem za dijete jest stvaranje čitanki i udžbenika po mjeri za darovite učenike. Na taj bi način svaki nastavnik imao u pripremljene zadatke i sadržaj koji bi daroviti učenici mogli pratiti, te se ne bi osjećali izopćeno ili ne bi imali potrebu zabavljati druge učenike u radu. Ovo jest veliki pothvat jer se iz priloženog u analizi vidi kako već posjedujemo kvalitetne udžbenike, no nije nemoguće da u budućnosti osvane barem jedan instrument namijenjen darovitim učenicima koji to svakako zaslužuju.

11. IDEJE ZA UNAPRJEĐENJE NASTAVE DAROVITIH UČENIKA

Kako im nastava ne bi bila *monotona*, daroviti učenici trebaju drukčiji pristup od onog tipičnog za razrednu ili predmetnu nastavu. Oni vole aktivnosti u kojima će sami pokazati vlastite sposobnosti prilikom rješavanja problema te vole biti izazvani zadatkom tako da o njemu mogu razmišljati. Stoga smo posljednje poglavlje ovoga rada namijenili isticanju do sad osmišljenih ideja za unaprjeđenje nastave ali i promociji nekih inovativnih elementa kojima se svaki nastavnik u budućnosti može poslužiti u svrhu unaprjeđivanja nastave. Također ćemo iznijeti i neke od mogućih izvannastavnih aktivnosti koje bi darovitim učenicima omogućile razvijanje.

11.1. STVARANJE PRIJATELJSKE OKOLINE

Na početku poglavlja istaknuti ćemo rad autora Dalibora Adžića *Darovitost i rad s darovitim učenicima, Kako teoriju prenijeti u praksu* u kojem autor donosi savjete kako prilikom organiziranja rada u jednoj školskoj godini.

Na početku ističe važnost rada u skupinama posebno ako nastava omogućuje učenje na nekom drugom mjestu primjerice izvan škole u bližoj ili daljoj okolini. Put kojim je obilježio prenošenje teorije u praksu sadrži deset točaka po kojima autor objašnjava jedan primjer rada s darovitima. Prvo je *svrha* plana u kojoj navodi poticanje kreativnosti i osobnog rasta i razvoja. Potom slijedi *cilj*, a on se svodi na emocionalno i socijalno sazrijevanje te snalaženje u drukčijim uvjetima uz korištenje vlastitog razmišljanja ali i suradnje s drugima. Potom slijedi ključni moment *identifikacije potencijalnih članova* u skupini. Za taj su čin zaduženi nastavnici dok nadgledaju učenike i njihovo ophođenje u novom okruženju. *Skupni pristup* autor doživljava kao poseban pristup novoosnovanoj skupini kojoj je potrebno predstaviti pravila i napraviti igre dobrodošlice kako bi se potaknula pozitivna atmosfera. Riječ je o skupini pojedinaca koji imaju problema s nekim od nepoželjnih oblika ponašanja. Igre su bazirane na misaonoj razini, kreativnoj izražavanju, kreativnoj rješavanju zadataka, razvijanju socijalnih vještina sve u svrhu stvaranja prijateljskog okruženja i poboljšanja socijalnoj statusa. Za kraj takvih radionica autor predlaže igre za rastanak s kojima će učenici zaključiti takvu vrstu druženja i ponijeti lijepe uspomene. Ovakve su vježbe na identificiranim pojedincima s raznim poteškoćama pokazale veliku uspjeh u daljnjoj suradnji u razrednom odjelu. Kao način rada jedne skupine predlaže se otvoren vremenski raspon do 90 minuta, a radionice bi počinjale nakon nastave. Voditelji radionica predviđaju mnogobrojne teme koje će služiti kao temelj za rad s djecom, a svaka od njih sadržavat će elemente kreativnog mišljenja i omogućit će učenicima *osiguranje širenja i produbljivanja baze znanja, uz istodobno osiguranje elastične i kreativne upotrebe baze znanja, a u atmosferi sigurnosti, prihvaćenosti i osjećaja neprestanog osobnog napretka*. (Adžić 2011: 180 prema Čudina-Obradović 1990). Radionice bi imale svoje voditelje koji su educirani za rad s darovitim učenicima, te su moguća su dva tipa pristupa radu – heterogeni i homogeni što autor objašnjava pod točkom *sastavljanje skupine i kriterij odabira članova*. Heterogena skupina podrazumijeva djecu koja imaju poteškoće u

prilagodbi uz djecu koja takve poteškoće nemaju te bi ona služila kao primjer kako se integritati u društvo. Homogena skupina obuhvaćala bi učenike koji su po više kriterija isti, odnosno po svojoj dobi i po svojoj nadarenosti ulaze u navedenu homogenu skupinu. Sedma je točka *okupljanje i motiviranje* prema kojoj autor navodi da je svaka skupina dobrovoljna te da dijete ima pravo odabrati hoće li biti član jedne takve skupine u budućnosti. Ta mogućnost samostalnog odabira je jedan vid autonomije djeteta koji je vrlo važan za napredak djeteta i pristanak za sudjelovanje u ovoj vrsti radionica. *Predugovaranje* točka je u kojoj se članovi upoznaju s duljinom radionica, voditeljima, tipom rada i obvezuju se na dolaske. *Pripremanje okoline za radionice* dolazi nakon ugovaranja dolaska i upoznavanja članova s radionicama. U toj se fazi voditelji pripremaju za radionice, odnosno pripremaju sadržaj koji će prezentirati članovima i uz pomoć kojeg će održati radionice. Valja imati na umu da će suradnja s nadležnim tijelima škole biti potrebna isto kao i s predmetnim nastavnicima zainteresiranim za suradnju. U ovoj je fazi važno učenicima omogućiti prostor za rad koji će biti moguće ukrasiti i prilagoditi potrebama radionica. Posljednji su korak *evaluacije*. Voditelj je dužan pripremiti evaluacije i evidentirati ponašanje i napredak članova radionica. Osim voditelja vrijedne su i evaluacije članova radionica, odnosno učenika koji će iskazati svoje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo nakon svake aktivnosti. Na kraju programa održava je roditeljski sastanak kojim će se iskazati uspješnost pohađanja ovog programa i napredak učenika te će na njemu roditelji dobiti priliku sugerirati kako unaprijedili pojedini segment i ostaviti vlastite povratne informacije na radionice. (Adžić 2011: 178-181)

11.2. CJELOGODIŠNJI ŠKOLSKI PROJEKT

U radu autora Adžića fokus je na izvannastavnim aktivnostima osmišljenim za darovite pojedince uz mogućnost strukturiranja heterogenih skupina. Sljedeća aktivnost osmišljena je u svrhu ovoga rada, a bit će namijenjena

i radu u sklopu nastavnog predmeta *Hrvatski jezik* i izvannastavnome radu. Riječ je o projektu osmišljavanja i realizacije vlastitog *TV Programa* koji će biti pod vodstvom darovitih učenika, a nadgledan od nastavnika *Hrvatskoga jezika*. Zamisao je da takvo što predstavi i pokrene nastavnik *Hrvatskoga jezika* te da on bude voditelj učenika u procesu stvaranja projekta koji bi trajao čitavu školsku godinu. Kada govorimo o didaktičkim oblicima rada projekt je relativno noviji pojam u odgojno-obrazovnoj praksi. Projektna je nastava nastala u svrhu poticanja učenika i širenja njihovih spoznaja, a tko bi mogao biti bolji kandidat od darovita djeteta čija je želja za spoznajom mnogo veća negoli kod njegovih vršnjaka. (Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008: 138) Kako autorice navode osnovni su ciljevi rada na projektu kod učenika:

1. stjecanje znanja i predodžbi
2. razvijanje potencijala i sposobnosti te usvajanje određenih vještina
3. poticanje uspješnijeg socioemocionalnog razvoja kod učenika

(Cvetković Lay, Sekulić Majurec 2008: 139)

Cilj ovog projekta je pružanje samostalnosti učenicima koji su identificirani kao daroviti i omogućavanje učenicima da kreativnim radom ožive edukativno-zabavnu emisiju za mlade. Svrha programa bila bi okupirati darovite, stvoriti im prijateljsko okruženje u kojem će moći komunicirati s vršnjacima istih ili vrlo sličnih interesa, pomoć pri socijalizaciji i učenje prihvatanja tuđih ideja te kolegijalnosti. Važno je napomenuti da sadržaj emisije može poslužiti svakom učeniku škole u kojoj je projekt proveden, stoga je i to jedna od svrha koju emisija ima. Ovaj je projekt namijenjen osnovnoškolskom uzrastu od petog do osmog razreda, te bi u njemu mogli sudjelovati svi identificirani učenici u navedenom rasponu godina i obrazovanja. Projekt je namijenjen isključivo darovitim učenicima kako bi se potaknuo rad s njima i stvorilo njima zanimljivo okruženje. Vođenje programa određivalo bi se na sastancima u prostorima škole gdje bi

učenici dobili priliku upoznati jedni druge, a potom bi lakše dodijelili uloge jedni drugima za vrijeme izrađivanja emisije.

Emisija bi se emitirala na stranicama škole, te bi bila dostupna isključivo učenicima (roditeljima učenika) i profesorima koji imaju dopušten pristup i odgovarajuće e-adrese uz pomoć kojih pristupaju stranici škole, osim ako nije dogovoren javni pristup pristanom učenika i roditelja za širu publiku. Za ovaj bi pothvat od iznimne važnosti bila pomoć nastavnika informatike koji bi osigurao i sigurno okruženje na Internetu za učenike. Nastavnik informatike postavljao bi snimljen i uređen sadržaj na stranice osim ako u projektu ne postoji daroviti učenik na informatičkom području koji bi pod mentorstvom nastavnika taj posao obavljao sam. Emisija bi trajala otprilike dvadeset minuta ovisno o temi rasprave, a objavljivala bi se jednom tjedno tijekom školske godine. Učenici daroviti na području verbalno-lingvističke inteligencije bili bi zaduženi za pisani zapis i razradu teme o kojoj bi se raspravljalo dok bi na sastancima svi zajedno osmišljavali aktualne teme koje bi se potom istraživale i snimale. Specifično u projektu je to što bi svi učenici bili ravnopravni te bi svatko imao priliku zadati temu koja je u predmetu njegova interesa pazeći da je u skladu s ciljem projekta, odnosno edukativno-zabavne emisije koja će biti interesantna ostalim učenicima škole. Nastavnik *Hrvatskoga jezika* glavni je voditelj projekta i dužan je prisustvovati sastancima na kojima se određuje tema kako bi je mogao potvrditi i uputiti učenike gdje mogu istražiti više o temi ili dogovoriti sastanak s predmetnim profesorom koji darovitim učenicima može pomoći u kreiranju sadržaja. Nakon što učenici prikupe sve informacije slijedi pisani zapis te snimanje emisije u kojoj će se učenici po dogovoru, željama ali i verbalnim sposobnostima upustiti u ulogu reportera gdje će u kameru iznijeti sve što su pronašli i tako educirati ponajprije svoje kolege iz razreda, a možda i stariju publiku. Važno je napomenuti kako bi svaka emisija bila popraćena i pisanim sadržajem lektoriranim od nastavnika *Hrvatskoga jezika*. Kao takav, projekt bi obuhvaćao sva područja predmeta *Hrvatski jezik*; književnost i stvaralaštvo, jezik

i komunikaciju te kulturu i medije uz suradnju i interakciju s drugim predmetima. Tu nam se prikazuje još jedan od ciljeva projekta, a to je naučiti darovite učenike kako jedna osoba ponekad nije dovoljna da osvoji svijet već je suradnja i trpeljivost prema drugima važan faktor uspjeha. Ovakav tip projekta također ima svoje prednosti i mane.

Prednosti:

- ❖ Daroviti učenici istražuju i zaposleni su kada osjećaju da imaju višak vremena
- ❖ Uče usmjeriti energiju u jedan zadatak
- ❖ Imaju priliku pokazati svoje sposobnosti na zadacima u kojima su izvrsni
- ❖ Obuhvaćaju šira područja jednog predmeta
- ❖ Uče nove vještine
- ❖ Snimaju edukativno-zabavni sadržaj dostupan i koristan svim učenicima škole
- ❖ Učenici današnjice više vole gledati/slušati nego čitati
- ❖ Uključivanje sva tri nastavna područja predmeta *Hrvatski jezik*

Nedostaci:

- ❖ Nesuglasnost roditelja kada je riječ o snimanju same emisije
- ❖ Financijski nepristupačno (nabava kamere ili fotoaparata kao i svih pomagala potrebnih za snimanje emisije – stativ, osvjetljenje i slično)
- ❖ Oduzima mnogo vremena predmetnim nastavnicima
- ❖ Nezainteresiranost predmetnih nastavnika za suradnju zbog potrebe volontiranja
- ❖ Grupe u kojima pojedini daroviti učenici ne žele surađivati
- ❖ Potencijalna mogućnost zadirkivanja učenika koji rade na projektu

Ovaj projekt mogao bi se realizirati u školama gdje je suradnja i kolegijalnost na visokoj razini, ponajprije između nastavnika, a potom učenjem prema modelu takvo što valja prenijeti i na učenike. U ovaj pothvat bila bi uključena sva tijela zaposlena u školi kako bi se riješila pitanja od financija do ostvarivanja krajnjeg cilja. Projekt je zahtjevan i zahtijeva puno odricanja i ulaganja, ali isto tako otvorio bi mnoga vrata učenicima s raznim potencijalima jer bi im omogućio iskustvo kakvo nema svako darovito, pa ni bilo koje drugo dijete. Da bi takvo što zaživjelo bila bi potrebna probna emisija, a ukoliko se učenicima i nastavnicima sviđa tempo rada mogli bi nadograđivati tehnologiju i samu kvalitetu emisija u skladu s gledanošću i budućim nakanama.

11.3. DODATNE AKTIVNOSTI VEZANE UZ NASTAVU HRVATSKOGA JEZIKA

U trećoj aktivnosti namijenjenoj darovitim učenicima nastavnici bi također imali glavnu ulogu prilikom osmišljavanja aktivnosti. Ovoga bi puta težište stavili na udžbenički sadržaj, a sve bi se aktivnosti provjeravale na satu *Hrvatskoga jezika*. Ovaj način rada nije inovativan već pomalo zaboravljen, stoga bi ga trebalo osvježiti i više pažnje usmjeriti na darovite individue. Nastavnik sadržaj koji predstavlja učeniku može upotpuniti brojnom stručnom literaturom kojom će se dodatno educirati kako bi mogao razumjeti što učenik zapravo treba, a što mu predstavlja višak. Primjerice u čitankama smo naveli kako je praksa učenicima nakon svakog teksta sastaviti rječnik nepoznatih riječi, no ideja koja se može uporabiti za darovite učenike je da oni posjeduju vlastiti rječnik te da u njega zapisuju sve riječi koje čuju i kojima ne razumiju značenje kako bi svoje nastavnike mogli pitati za značenje ili pitati za savjet gdje pronaći značenje nepoznatih riječi. Također i nastavnici mogu učenicima postaviti izazov

zapisujući riječi koje daroviti učenik mora sam potražiti u rječniku te na taj način proširiti vokabular.

Ako su učenici nekog razreda više zainteresirani za jezik i komunikaciju nastavnik bi kao dodatnu aktivnost mogao osmisliti radionicu *Malih lektora* gdje bi zadatak učenika bio pronalaziti gramatičke, pravopisne i stilističke pogreške u novinama, na internetskim portalima ili časopisima, te ispravljati pogreške uz pomoć stručnih knjiga. Na taj bi način učenici mogli vježbati, ali i uviđati koliko nam često svakodnevno dostupan sadržaj nije vjerodostojan kada je u pitanju hrvatski jezik. Njihov trud i rad bio bi prezentiran jednom mjesečno na nastavi *Hrvatskoga jezika* kako bi i ostali učenici osvijestili neprimjerenost sadržaja u medijima kao i jezičnu nekorektnost.

Učenici koji više preferiraju književnost sama lektira neće biti dovoljna jer su od malih nogu navikli čitati knjige prema vlastitim preferencijama. U tom bi slučaju nastavnik dozvolio darovitom učeniku da lektiru čita unaprijed. Ono što obrada lektire zahtijeva je motivacija prije čitanja, razgovor o očekivanjima prilikom čitanja knjige, te razgovor nakon čitanja. Nastavnik u tom slučaju može osmisliti igru u kojoj bi sastavio *ugovor* kojim daroviti učenik potvrđuje da neće sudjelovati u motivacijskom dijelu nastave, odnosno da neće drugim učenicima otkriti detalje knjige kako bi je oni sami mogli u potpunosti doživjeti. Također, nastavnik bi za darovite učenike mogao sastaviti popis djela kao dodatne lektire ili u dogovoru s učenikom odobriti knjige koje učenik sam želi s tim da prethodno mora poznavati sadržaj knjige i ona mora biti u skladu s bontonom škole.

Na području kulture i medija učenicima se već sugerira u čitankama da uspoređuju pročitane knjige s filmovima, no takve sugestije nisu učestale. Darovitim bi se učenicima trebalo predstaviti pisanje recenzija nakon pročitane knjige i odgledana filma u kojem bi dali kritički osvrt, može biti objektivan ili subjektivan, te bi svoja mišljenja i zapažanja koja su uočili kod čitanja i gledanja podijelili s ostatkom razreda i tako dali preporuku i drugim učenicima da se upuste u gledanje filma.

12. ZAKLJUČAK

Ovim smo se radom dotaknuli učenika s posebnim programom, no kako se često pod tim pojmom podrazumijevaju učenici s poteškoćama vrlo je važno napomenuti da je u ovome slučaju riječ o nadarenim učenicima u odgojno-obrazovnom sustavu. O njima se vrlo malo govori, a nerijetko ih se svrstava u skupinu onih s kojima se u nastavi iznimno teško nositi, te onih koji su „hiperaktivni“. Do takvih zaključaka o pojedinim učenicima nastavnici dolaze zbog nedostatka vlastite educiranosti ili nezainteresiranosti za svoje učenike. Nastavnik je taj koji čini grešku prilikom ne identifikacije darovitih učenika kojima kasnije pridaje razne etikete. Zaključili smo da je identifikacija prvi korak kojim se pristupa darovitom djetetu jer bez nje učenik ostaje u redovnom programu i ne dobiva ono što bi trebao za vrijeme svog obrazovanja u skladu sa svojim mogućnostima. Nakon identifikacije nastavnik učeniku pristupa na svojstven način za koji procjenjuje da će najbolje odgovarati učeniku i njegovim potrebama. Ovaj teorijski dio primjenjiv je za svaki predmet i za svakog nastavnika u odgojno-obrazovnim ustanovama od prvog razreda osnovne škole, pa sve do završetka srednjoškolskog obrazovanja. No, u ovome smo radu istražili koliko je sustav usmjerio pažnju na darovite učenike na jednom od najopsežnijih predmeta – *Hrvatskom jeziku*. Osim što smo zaključili kako daroviti učenici nemaju literaturu koja bi svojim sadržajem zadovoljila njihovu znatiželju i kapacitete u potpunosti, možemo zaključiti da isti ti daroviti učenici svoje osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje prepuštaju isključivo nastavnicima, okolini i sebi samima (samouka djeca u različitim područjima). Što bi značilo da se oni obrazuju po čitankama i udžbenicima namijenjenima redovnom planu i programu iako se u donesenim zakonima ističe kako je za njih potrebno osmisliti i proširiti propisani kurikulum. Opet se vraćamo na zaključak da su nastavnici ti koji će uspjeti u educiranju darovitih ili će zakazati u nekom od koraka prilikom rada s darovitim učenicima (od (ne)identifikacije pa do

neprilagođenosti sadržaja). Usporedivši set čitanki i set udžbenika, došli smo do saznanja kako je sadržajno većina literature za osnovne škole jednaka i prilagođena većinskom, prosječnom dijelu razreda. Svi zadaci koji su usmjereni na istraživanje ili stvaranje projekta smatraju se zahtjevnijima, te bismo mogli reći da su čitanke jedini instrumenti koji sadrže pojedine zadatke usmjerene na darovite učenike. Nastavnik mora biti vodič darovitom učeniku koji će iz ponuđenog zadatka znati podići ljestvicu u skladu sa sposobnostima darovitog djeteta i na taj način zadržati pažnju učenika i njegovu znatiželju usmjeriti k nastavi. Dobro su došle i aktivnosti koje će se održavati izvan nastave koje smo osmislili i predstavili u ovome radu, a uz jaku volju i želju za aktiviranjem učenika nastavnici imaju moć pokrenuti takvo što i biti realizator nekog većeg projekta od onih udžbeničkih, a uz to učenicima pomoći da aktiviraju svoje urođene talente.

Da zaključimo, daroviti su učenici blago koje treba znati pronaći i njegovati. Nemojmo se zavaravati onim rečenicama „samo je živahan“ jer iza te živosti možda stoji veliki talent koji je na nama nastavnicima da bude otkriven i potaknut. Djeca naša budućnost i zato ih treba pažljivo oblikovati. No, posebno valja istaknuti stvaralačku maštovitost kod darovitih učenika jer uz pravog voditelja takvi ljudi nemaju granica.

13. LITERATURA

1. Adžić, D. (2011). Darovitost i rad s darovitim učenicima, kako teoriju prenijeti u praksu. *Život i škola*, LVII (25), pristupila 25. srpnja 2021. na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=106725
2. Armstrong, T. (2006). *Pametniji ste nego što mislite: vodič kroz višestruke inteligencije za djecu i sve koji se njima bave*. Lekenik: Ostvarenje.
3. Bujas Petković, Z.; Frey Škrinjar, J. i sur. (2010). *Poremećaji autističnog spektra*. Zagreb: Školska knjiga
4. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je, što ću s njim?: priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
5. Cvetković Lay, J.; Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije*. Zagreb: Alinea
6. Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Dubovicki, S. (2012). *Poticanje kreativnosti u udžbenicima razredne nastave*. Vol 9 no ½ pristupila 3. kolovoza 2021. na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=167710
8. Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books.
9. George, D. (2005). *Obrazovanje darovitih: kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike*. Zagreb: Educa.

10. Koren, I. (1991): Psiholgijski aspekti pojave nadarenosti. U Kolesarić, V., Krizmanić, M., Petz, B. (ur.): *Uvod u psihologiju*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
11. Koren, I. (2013). Povijesni osvrt na konceptualizaciju pojave nadarenosti. *Napredak*, 154 (3), 339-361, pristupila 20. srpnja 2021. na: <https://hrcak.srce.hr/138807>
12. Krafft, T.; Semke, E. (2008). *Kako otkriti i potaknuti darovitost*. Njemačka: Mozaik knjiga
13. Mlinarević, V.; Zrilić, S. (2021). *Integralan pristup darovitosti – perspektiva u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
14. Renzulli, J. S. i sur. (2013). *Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students: Technical and Administration Manual*. Waco, TX: Prufrock Press Inc.
15. Rosandić, D. (2013). *Obrazovni kurikulumi, standardi i kompetencije – S posebnim usmjerenjem na jezično-književno područje*. Zagreb: Ljevak.
16. Sternberg, R. J., Zhang, L. (2004). What Do We Mean by Giftedness? A Pentagonal Implicit Theory. U Sternberg, R. J., Reis, S. M. (ur.), *Definitions and Conceptions of Giftedness*, Thousands Oaks, CA: Corwin Press.
17. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave Hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Visinko, K. (2014). *Čitanje: poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Vlahović-Štetić, V. i sur. (2008). *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

20. Vodopija, Š. (2004). *Kako otkriti i potaknuti darovitost*. Rijeka: Žagar
21. Vrgoč, H. (2002). *Poticanje darovite djece i učenika*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
22. Walker, S. Y. (2007). *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje*. Zagreb: Veble commerce
23. Webb, J. T. i sur. (2010). *Pogrešne i dvojne dijagnoze darovite djece i odraslih*. Zagreb: Veble commerce
24. Winebrenner, S. (2012). *Teaching Gifted Kids in Today's Classroom: Strategies and Techniques Every Teacher Can Use*. Minneapolis: Free Spirit Publishing Inc.
25. Winner, E. (2005). *Darovita djeca: mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.

Čitanke i udžbenici:

1. Šojat A. (2019) *Snaga riječi 5* (Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
2. Šojat A. (2021) *Snaga riječi 6* (Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
3. Šojat A. (2021) *Snaga riječi 7* (Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
4. Šojat A. (2021) *Snaga riječi 8* (Hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
5. Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 5* (Udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

6. Šojat A. (2020) *Naš hrvatski 6* (Udžbenik hrvatskoga jezika u šestome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
7. Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 7* (Udžbenik hrvatskoga jezika u sedmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga
8. Šojat A. (2021) *Naš hrvatski 8* (Udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole). Zagreb: Naklada Školska knjiga

Mrežni izvori:

1. Klarin, M.; Šimić Šašić, S.; Šušić, V. *Skale za učitelje – procjena osobina darovitih učenika*. Zadar. Pristupila 8. kolovoza 2021. na: <https://zadar-zadar.eu/wp-content/uploads/2019/01/Skale-za-u%C4%8Ditelje.pdf>
2. *Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, pristupila 20. srpnja 2021. na: <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=7174&naziv=hrvatski-jezik>
3. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. (2010). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
4. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa.
5. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. (2008). Narodne novine, 87/2008, pristupila 29. srpnja 2021. na: <https://mzo.gov.hr/dokumenti/10?page=1&tag=1&tip2=12&Datumod=&Datumdo=&pojam=>

14. SAŽETAK

Darovitost je još uvijek tabu tema u Republici Hrvatskoj. Iako smo svjesni da postoje daroviti učenici ne činimo puno po tom pitanju. O darovitosti se govori od davnina, a daroviti se ljudi smatraju zastrašujućima zbog sposobnosti koje su većini nepoznate i nadrealne, upravo su ih zbog toga često izopćavali iz društva i smatrali čudacima. Vrijeme se jest promijenilo i ljudi su osvijestili da postoje različitosti, no i dalje je nešto u našoj prirodi da na različitosti reagira s velikim oprezom. Na taj su način često tretirana i darovita djeca koja se od malih nogu razlikuju od svojih vršnjaka. Okolina u kojoj odrastaju uvelike utječe na to kakvi će oni postati i kako će se uklopiti u društvo. U užurbanom svijetu kakav nas okružuje roditelji se ne stignu dovoljno baviti svojom djecom, te uglavnom djecu predaju u ruke nastavnika koji će, ovisno o vlastitom sudu, procijeniti radi li se o darovitom djetetu, te kako će postupati s njime. Nakon identifikacije učenika na kojem je području darovit, nastavnik je dužan provesti sve mjere u skladu s propisanim zakonom o obrazovanju darovitih učenika, što bi značilo da je dužan učenicima osigurati adekvatnu nastavu uz napredni program. Ako ne uspije identificirati dijete ili takvo što zataji postoji opasnost od razvijanja nekih od poremećaja kod pojedinaca. Iz tog smo razloga istražili glavne instrumente kojima se nastavnici služe u poučavanju učenika – školske udžbenike. Od uspoređena četiri seta čitanki i udžbenika te jednog integriranog udžbenika utvrdili smo kako je sadržaj za darovite oskudan, a nastavnici su zaduženi za osmišljavanje nastave koja je prilagođena darovitim učenicima.

SUMMARY

Giftedness is still a taboo topic in the Republic of Croatia. Although we are aware that there are gifted students we do not do much about it. Giftedness has been talked about since ancient times, and gifted people are considered intimidating because of abilities that are unknown and surreal to most, which is why they have often been expelled from society and considered weirdos. Times have changed and people have realized that there are differences, but it is still something in our nature to react to differences with great caution. Gifted children who are different from their peers from an early age are often treated in this way. The environment in which they grow up greatly influences what they will become and how they will fit into society. In the hectic world around us, parents do not manage to take care of their children enough, and mostly hand over their children to teachers who will, depending on their own judgment, assess whether it is a gifted child and how they will treat it. After identifying the student in which area he / she is gifted, the teacher is obliged to implement all measures in accordance with the prescribed law on education of gifted students, which would mean that he / she is obliged to provide students with adequate teaching with an advanced program. If he fails to identify the child or such a failure, there is a risk of developing some of the disorders in individuals. For this reason, we have explored the main instruments that teachers use in teaching students - school textbooks. From the compared four sets of textbooks and textbooks and one integrated textbook, we found that the content for the gifted is scarce, and teachers are in charge of designing classes that are adapted to gifted students.

15. PRILOZI

Skale za učitelje – procjena osobina darovitih učenika

Autori: Prof.dr.sc. Mira Klarin, izv. prof. dr. sc. Slavica Šimić Šašić, Vera Šušić, dipl.psiholog

Ime i prezime procjenjivača:

Spol učenika: Ž M

Razred: _____

Uključenost učenika u izvannastavne i/ili izvanškolske aktivnosti: NE DA
(Koje? _____)

Darovitost je sklop osobina, visoko natprosječnih općih ili specifičnih sposobnosti, visokoga stupnja kreativnosti i motivacije koji darovitima omogućava postizanje izrazito natprosječnoga postignuća i/ili uratka u jednome ili u više područja. Cilj identifikacije darovitih učenika je pružanje odgovarajuće odgojno-obrazovne podrške u skladu s njihovim visokim potencijalima. Darovitost se može različito manifestirati u pojedinim razvojnim razdobljima. Procjena učitelja je jako važna u identificiranju potencijalno darovitih učenika. Stoga Vas molimo da toj procjeni pristupite ozbiljno, stručno i odgovorno. Pri procjeni darovitosti trebate paziti da Vas Vaš opći dojam o učeniku (pozitivan ili negativan) ne zavara, te da, u skladu s njim, nekritično dajete i pojedinačne procjene pojedinih osobina. Daroviti učenik ne mora u svim područjima postizati visoko natprosječne rezultate. Moguće je da se iznimno razvije samo u nekom specifičnom području sposobnosti. Primjerice, umjetnički daroviti učenici ne moraju nužno imati visoke intelektualne sposobnosti.

U nastavku su navedene tvrdnje koje opisuju darovitost u različitim područjima, odnosno osobine darovite djece. Molimo Vas da procijenite, za jednog učenika ili učenicu kojeg/u smatrate darovitim, koliko se svaka tvrdnja odnosi na njega/nju. Pri procjeni koristite sljedeću skalu:

- 1 uopće se ne odnosi**
- 2 donekle se ne odnosi**
- 3 osrednje se odnosi**
- 4 prilično se odnosi**
- 5 u potpunosti se odnosi**
- X ne mogu procijeniti**

TVRDNJE	PROCJENA					
Verbalno-lingvističko područje						
Ima bogat rječnik.	1	2	3	4	5	X
Jako se dobro služi riječima u usmenom i pismenom izražavanju.	1	2	3	4	5	X
Prepričava/ priča bogatu i cjelovitu priču ili događaj, s brojnim iskustvenim detaljima.	1	2	3	4	5	X
Ima velik broj informacija o različitim temama.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Logičko-matematičko područje						
Pokazuje apstraktno mišljenje.	1	2	3	4	5	X
Uživa u izazovnim matematičkim slagalicama, igrama i logičkim zadacima.	1	2	3	4	5	X
Pokazuje veliku želju za izazovnim matematičkim zadacima.	1	2	3	4	5	X
Razumije nove matematičke koncepte i procese bolje nego drugi učenici.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Vizualno-spacijalno područje						
Dobro se snalazi u prostoru.	1	2	3	4	5	X
Pokazuje sposobnost stvaranja i transformiranja prostornih predodžaba.	1	2	3	4	5	X
Slaže slagalice brže i bolje od vršnjaka.	1	2	3	4	5	X
Kreira, gradi od kocaka i sličnog gradbenog materijala (ili na računalu).	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Glazbeno područje						
Iskazuje interes i smisao za ritam i glazbu.	1	2	3	4	5	X
Uočava fine razlike u glazbenom tonu (visinu, jačinu, boju i trajanje).	1	2	3	4	5	X
Lako pamti melodije i može ih točno ponoviti.	1	2	3	4	5	X
Zapaža zvukove u okolini.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Tjelesno-kinestetičko područje						
Pokazuje okretnost i spretnost u pokretima ili manipulaciji raznim predmetima (npr. loptom).	1	2	3	4	5	X
Izražajno pokretom reagira na glazbene i verbalne poticaje.	1	2	3	4	5	X
Vješto izvodi i usklađuje pokrete tijela.	1	2	3	4	5	X
Rado sudjeluje u sportskim aktivnostima.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						

Intrapersonalno područje						
Dobro razumije sebe i svoje potrebe, sposobnosti, osobine, emocije...	1	2	3	4	5	X
Uporno je u onome čime se bavi.	1	2	3	4	5	X
Ima razvijenu svijest o sebi. Svjestan je svojih dobrih i loših strana (vrlina i mana).	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Interpersonalno područje						
Razumije druge i potrebe drugih.	1	2	3	4	5	X
Osjetljivo je na potrebe i osjećaje drugih, lako se uživljava u osjećaje drugih.	1	2	3	4	5	X
Brine za druge.	1	2	3	4	5	X
Pomaže u rješavanju sukoba.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Područje likovne umjetnosti						
Rado sudjeluje u likovnim aktivnostima.	1	2	3	4	5	X
Eksperimentira s različitim materijalima i tehnikama u likovnom izražavanju.	1	2	3	4	5	X
Postiže ravnotežu i red u likovnom izražavanju.	1	2	3	4	5	X
Razrađuje tuđe ideje, koristi ih kao polazište, ali ne kopira.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Tehnološko područje						
Pokazuje veliki broj tehnoloških vještina.	1	2	3	4	5	X
Samostalno upotrebljava nove softvere bez formalnog poučavanja.	1	2	3	4	5	X
Provodi slobodno vrijeme u stjecanju novih tehnoloških vještina.	1	2	3	4	5	X
Koristi tehnologiju u izradi novih i kreativnih produkata.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						
Područje dramske umjetnosti						
Rado se uključuje u razredne predstave.	1	2	3	4	5	X
Vješto je u igranju uloga, improvizaciji, glumi na licu mjesta.	1	2	3	4	5	X
Sposoban je izazvati emocionalne reakcije osoba kojima priča, nasmejati ih, izazvati napetost.	1	2	3	4	5	X
Može imitirati druge, oponašati njihov govor, hod, geste.	1	2	3	4	5	X
Ukupan rezultat						

Motivacija	
Dobro je organizirano tijekom rješavanja zadataka.	1 2 3 4 5 X
Sam započinje s radom.	1 2 3 4 5 X
Intenzivno je usmjereno na zadatak duže vrijeme.	1 2 3 4 5 X
Uporno je tijekom rješavanja zadatka bez obzira na okolne smetnje.	1 2 3 4 5 X
Ukupan rezultat	
Kreativnost	
Ima sposobnost davanja velikog broja originalnih ideja.	1 2 3 4 5 X
Daje originalne, jedinstvene i neobične odgovore. (Koristi originalne, jedinstvene i neobične načine rješavanja problema).	1 2 3 4 5 X
Postavlja neuobičajena i originalna pitanja.	1 2 3 4 5 X
Pokazuje smisao za improvizaciju i originalna rješenja problema.	1 2 3 4 5 X
Ukupan rezultat	
<p>Smatram da je darovito u jednom području: DA NE</p> <p>Ako DA, u kojem području? _____</p> <p>Smatram da je darovito u više područja: DA NE</p> <p>Ako DA, u kojim područjima? _____</p>	

Hvala na suradnji!